

**Liepājas Universitāte
Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte**

**VĀRDS UN TĀ PĒTĪŠANAS
ASPEKTI**

**Rakstu krājums
20 (1)**

**Fonētika, gramatika, leksika, stilistika
Vārda diachroniskais un areālais aspekts**

Johana (Jāņa) Langija 400. dzimšanas dienai
un viņa vārdnīcas 330. jubilejai veltīts rakstu krājums

Liepāja 2016

Vārds un tā pētīšanas aspekti : rakstu krājums, 20 (1). Red. kolēģijas vadītāja Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltniece. Liepāja : LiePA, 2016. 244 lpp. ISSN 1407–4737

REDAKCIJAS KOLĒGIJA

Benita Laumane, Dr. habil. philol. (Liepājas Universitāte)
redakcijas kolēģijas vadītāja

Gunta Smiltniece, Dr. philol. (Liepājas Universitāte)
rakstu krājuma 20 (1) atbildīgā redaktore

REDAKCIJAS KOLĒGIJAS LOCEKLĪ

Aleksejs Andronovs, Dr. philol. (Sanktpēterburgas Valsts universitāte, Krievija)

Juris Baldunčiks, Dr. philol. (Ventspils Augstskola)

Māris Baltiņš, Dr. habil. med. (Valsts valodas centrs)

Maija Brēde, Dr. philol. (Latvijas Universitāte)

Trevors Gārts Fennels, Dr. philol. (Flindersa Universitāte, Austrālija)

Audrone Kaukiene, Dr. habil. human. (Klaipēdas Universitāte, Lietuva)

Ieva Ozola, Dr. philol. (Liepājas Universitāte)

Diāna Laiveniece, Dr. paed. (Liepājas Universitāte)

Linda Lauze, Dr. philol. (Liepājas Universitāte)

Dzintra Lele-Rozentāle, Dr. philol. (Ventspils Augstskola)

Liene Markus-Narvila, Dr. philol. (LU Latviešu valodas institūts)

Jānis Sīlis, Dr. philol. (Ventspils Augstskola)

Inguna Skadiņa, Dr. comp. sc. (Liepājas Universitāte,
Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūts)

Dzintra Šulce, Dr. philol. (Liepājas Universitāte)

Kazimiers Župerka, Dr. habil. human. (Šauļu Universitāte, Lietuva)

Redaktores piezīme

Visi krājumā ievietotie raksti ir anonīmi recenzēti.

Vecās ortogrāfijas atveidē pamatos ir saglabātas rakstu autoru lietotās zīmes.

Rakstu krājums izdots ar Valsts pētījumu programmas *LETONIKA – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības* projekta „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā” finansiālu atbalstu.

Krājuma izdošana apstiprināta Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātnu fakultātes Domes sēdē (protokols Nr. 2; 2016. gada 1. novembrī).

Tehniskā redaktore

Anita Helviga

Redakcijas kolēģijas adrese:

Liepājas Universitāte
Humanitāro un mākslas zinātnu fakultāte
Kūrmājas prosp. 13 Liepāja LV 3401
Tālr. (371)63483781,
e-pasts: balti@liepu.lv
Fakss: (371)63483779

Redaktores kopsavilkumiem svešvalodā

Sofija Bauere (angļu valodā)
Linda Gaile (vācu valodā)

© Liepājas Universitāte 2016

SATURS

Gunta Smiltniece

Vārda pētīšanas divdesmitgade	7
Two Decades of Research into the Word	11

Ilga Jansone

Veltījums J. Langijam

Liepājniems Johans Langijs: dzīve, teoloģiskā un valodnieciskā darbība

Johannes Langius from Liepāja: Life and Work in Theology and Linguistics	17
---	----

Brigita Bušmane

Veltījums J. Langijam

Vārdi ar sakni *aūg-* Jāņa Langija vārdnīcā un Nīcas izloksnē 20. gadsimtā

Words with the Root <i>aūg-</i> in J. Langius' Dictionary and in 20 th Century Nīca Sub-dialect	37
---	----

Ilga Migla

Veltījums J. Langijam

Frazeoloģismi un brahioloģismi Jāņa Langija latviešu-vācu vārdnīcā (1685)

Phraseologismen und Sprichwörter, andere Spruchgattungen im „Lettisch-Deutschen Wörterbuch“ von Johannes Langius	49
---	----

Liene Markus-Narvila

Veltījums J. Langijam

Novecojusī leksika J. Langija vārdnīcā (1685): svara, garuma un tilpuma mērvienības

Obsolete Vocabulary in J. Langius' Dictionary (1685): Units of Measurement	59
---	----

Māris Baltiņš

Divi maz pamanīti latviešu valodas pētnieki – Jānis Sanders un Juris Alunāns II

Two Disregarded Latvian Linguists –
Jānis Sanders and Juris Alunāns II 78

Maija Brēde

Publiskā intonācijas stila izpausme politiskā diskursa ietvaros

Publicistic Style of Intonation within the Framework
of Political Discourse 88

Ojārs Bušs

Sala. Kāda joprojām ne gluži droša etimoloģija

Latvian *sala* ‘island’ – a Word of a Still Discussible Origin 101

Anete Daina

Ērgemes izloksne 21. gadsimtā

Sub-dialect of Ērgeme in the 21st Century 109

Agita Kazakeviča

Sekundāri predikatīva sakara vieta sintaktisko sakaru sistēmā

Place of Secondary Predicative Relation
in the Syntactic Relation System 118

Dzintra Lele-Rozentāle

Multilingvisma izpausmes formas

Nikolaja Zēmaņa fon Jeserska

„Dinakantsche Geschichten in Gedichten” (1913)

Auswirkungen der Mehrsprachigkeit in der Sammlung
„Dinakantsche Geschichten in Gedichten”
von Nikolai Seemann von Jesersky (1913) 125

Ieva Ozola

Mēra adverbs *loti* un tā sinonīmi Lejaskurzemes izloksnēs: Rucavas teksti

Das Adverb *loti* und seine Synonyme
in den Mundarten von Niederkurland: Texte aus Rucava 137

Jurgis Pakerys

Morphological Adaptation of Adjectival Borrowings in Modern Latvian

Aizgūto īpašības vārdu morfoloģiskā adaptācija
mūsdienu latviešu valodā 147

Iveta Pūtele

Vārda *lēst* ceļi valodas līkločos

Paths of the Word *lēst* in the Zigzagged History of Language 163

Anitro Roze

Pārdomas par vārda *balle* semantiku latviešu valodā (speciālistu preskriptīvisms pret valodnieku deskriptīvismu)

Semantics of the Latvian Noun *balle* ‘ball’:
the Prescriptivism of Experts vs. the Descriptivism of Linguists 173

Valda Rudziša

Atšķirības preses un tiesību aktu valodas lietojumā: normatīvi stilistiskie aspekti

Stylistic Aspects of Differences Between the Press Language
and the Language of the Law 189

Elga Skrūzmane

Georga Mancelā *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. V

Seltener getroffene somatische Phraseologismen
in der Lang-Gewünschten Lettischen Postill
von Georg Manzel (Mancelius). V 199

Dzintra Šulce

Daži problemātiskie personvārdu lietojuma gadījumi mūsdienu latviešu valodā

Some Problematic Cases of Using Personal Names
in Modern Latvian 210

Agris Timuška

Dīvaini Eiropas dārzos un laukos: ģeolingvistisks pārskats

Strangers in European Gardens and Fields:
a Geolinguistic Survey 218

Elīna Veinberga

Metonīmijas dažādos profesionālos izteicienos jeb par fagotiem, tromboniem un smadzenēm

Use of Metonymies in Different Professions
or about Bassoons, Trombones and the Brain 225

Liepājas Universitātes zinātnisko rakstu krājuma
„Vārds un tā pētīšanas aspekti”
rakstu iesniegšanas un noformēšanas vispārīgie principi 237

General Principles for Submitting and Formatting Articles
for the Conference Proceedings of Liepāja University
“The Word: Aspects of Research” 240

Ziņas par autoriem / About the Authors 242

Gunta SMILTNIECE (Liepājas Universitāte)

VĀRDA PĒTĪŠANAS DIVDESMITGADE

Atslēgvārdi: valodniecības konference, vārds kā izpētes objekts, diachroniskais aspekts, sinhroniskais aspekts.

2015. gada 3. un 4. decembrī divdesmito gadu pēc kārtas Liepājas Universitātē notika valodniecības konference „Vārds un tā pētīšanas aspekti”. Jubilejas reizē šķiet lietderīgi nedaudz ielūkoties pagātnē un pārskatīt divdesmit gados Liepājas konferencēs padarīto.

Konference „Vārds un tā pētīšanas aspekti” neradās tukšā vietā. Liepājas Universitātē (sākotnēji tas bija Liepājas Pedagoģiskais institūts) konferences filoloģijas jomā ir notikušas jau kopš pagājušā gadsimta vidus. Tolaik zinātnisko aktivitāšu rosinātāja un organizētāja bija ilggadējā Latviešu valodas un literatūras katedras vadītāja profesore Antoņina Reķēna (1928–1998). Konferenču tematika un nosaukumi mainījās, tajās tika apvienoti valodniecības un literatūrzinātnes temati, un dalībnieki bija galvenokārt vietējie pētnieki, konferences arī nenotika regulāri. Pētnieciskās darbības paplašināšanai un zinātnisko kontaktu veidošanai bija jāatrod tematiski vienojošs konferences nosaukums, kas saturiski būtu iespējami ietilpīgāks un pulcinātu Liepājā dažādu nozaru valodniekus gan no Latvijas, gan no citu valstu zinātniskām institūcijām. Par tādu tika izvēlēts nosaukums „Vārds un tā pētīšanas aspekti”. Pirmā konference ar šādu nosaukumu notika 1996. gada 29. oktobrī. Apzīmējums *starptautiska* konferences nosaukumā pirmo reizi oficiāli lietots 1999. gadā, jo gan referentu kontingents, gan konferences zinātniskās komitejas sastāvs bija atbilstošs starptautiskas konferences kritērijiem.

No pirmsākumiem līdz 2007. gadam konferences zinātniskās komitejas priekšsēdētaja bija profesore Benita Laumane, bet kopš 2008. gada šos pienākumus veic asociētā profesore Ieva Ozola.

Divdesmitgadi var atzīmēt ne tikai konference, bet arī rakstu krājums, kas tapis uz konferencēs nolasīto referātu bāzes, tā nosaukums ir tāds pats kā konferencei – „Vārds un tā pētīšanas aspekti”. Krājuma pirmsākums laidiens iznāca 1997. gadā, un kopš pirmsākumiem tā redakcijas kolēģijas vadītāja ir *Dr. habil. philol.* Benita Laumane. Autoru skaitam palielinoties, kopš 2008. gada krājums iznāk divās daļās. Pirmās daļas atbildīgā redaktore ir *Dr. philol.* Gunta Smiltniece, otrās daļas – *Dr. philol.* Linda Lauze.

Pārskatot konferenču programmas un sistēmiski izvērtējot referātu tematus, redzams, ka *vārds* kā konferences saturs dominante ir veiksmīgi izvēlēts, jo spējis piesaistīt visdažādāko valodniecības nozaru pētniekus gan no tuvām, gan no tālām vietām. Divdesmit gados konferencē „Vārds un tā

pētīšanas aspekti” ir piedalījušies 457 dažādi referenti, bet konferenču programmās ir iekļauti 1443 referāti. Liepājas konferenci par savu zinātnisko pētījumu prezentācijas vietu ir izvēlējušies daudzu Latvijas augstskolu un citu zinātnisko institūciju valodnieki, tomēr jāatzīmē, ka visciešākie sadarbības partneri ir bijuši Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta, Matemātikas un informātikas institūta un Humanitāro zinātņu fakultātes, kā arī Latviešu valodas aģentūras un Ventspils Augstskolas valodnieki. Regulāras pētījumu prezentācijas Liepājas konferencēs un publikācijas rakstu krājumos ir valodniekiem no Rīgas Tehniskās universitātes Lietišķās valodniecības institūta, Rīgas Stradiņa universitātes un Latvijas Kultūras akadēmijas. Liepājas konferencēs piedalījušies valodnieki no daudzām ārvalstīm (no Austrālijas, Igaunijas, Japānas, Krievijas, Norvēģijas, Polijas, Ukrainas, Vācijas, Zviedrijas u. c.), tomēr visciešākie kontakti izveidojušies ar tuvējiem kaimiņiem – ar lietuviešu valodniekiem no Klaipēdas Universitātes, Vītauta Dižā Universitātes un Šauļu Universitātes, kā arī no Šauļu Valsts koledžas un Lietuvas Izglītības zinātņu institūta.

Konferenču programmas liecina, ka *vārds* kā izpētes objekts ir bijis interesants ne tikai valodniekiem, bet arī citu nozaru pārstāvjiem, jo dalībnieku vidū ir bijuši literatūrzinātnieki, mūzikas speciālisti, pedagogi, vēsturnieki, kultūras pētnieki, sociologi un pat matemātiķi. Apsprietās tēmas saturiski ir tik daudzveidīgas, ka īsā apskatā tās detalizēti analizēt nav iespējams, tādēļ turpmāk rakstā mēgināts dot sistēmisku pārskatu, akcentējot plašāk pārstāvēto pētījumu virzienus un atzīmējot produktīvākos autorus, taču jāuzsver, ka pieminētās tēmas un valodnieki nebūt nav vienīgie attiecīgajā nozarē.

Vārda pētījumi diachroniskā aspektā

Atskatu konferences divdesmitgadē gribas sākt ar pētījumiem dialektālajā leksikā, jo šajā nozarē Liepājas Universitātē ir senas un spēcīgas tradīcijas, kuras pagājušā gadsimta vidū iedibinājusi un vēlāk aizrautīgi kopusi profesore Antoņina Reķēna, vēlāk turpinājusi profesore Benita Laumane un asociētā profesore Ieva Ozola, kā arī jaunās valodnieces Liene Markus-Narvila un Daiga Straupeniece. Jau kopš pirmās konferences sekcijās plaši pārstāvēta ir dialektālā leksika (Brigita Bušmane, Ilga Jansone, Elga Kagaine, Benita Laumane, Anna Stafecka), onomastika, ģeolingvistika (Daļa Kiseliūnaitė, (*Dalia Kiseliūnaitė*) Ojārs Bušs, Agris Timuška, Sanda Rapa, Renāte Siliņa-Piņķe), kā arī baltu valodu vēsture (Audrone Kaukiene (*Audronē Kaukiene*), Jūrate Laučūte (*Jūratē Laučiūtē*)). Areālās lingvistikas pētījumos vienmēr akcentētas Kurzemei nozīmīgas reģionālās tēmas: Lejaskurzemes izlokšņu (Nīca, Rucava, Bārta) pētījumi aplūkoti B. Bušmanes, I. Ozolas un L. Markus-Narvilas referātos un publikācijās. Lingvistisko parādību kultūrvēsturisks skatījums rodams

D. Straupenieces pētījumā par latviešu diasporas valodu Sventājā un Būtiņģē. Latviešu un lietuviešu valodas dialektālie kontakti atspoguļoti Kazimiera Garšvas (*Kazimieras Garšva*) un Daļas Pakalnišķienes (*Dalia Pakalnišķienė*) pētījumos.

Jāatzīmē lietuviešu kolēgu pētījumi saistībā ar folkloras valodu (Rimants Balsis (*Rimantas Balsys*)) un kultūrvēsturi (Romualds Apanavičs (*Romualdas Apanavičius*)).

Diahroniskais aspekts izpaužas arī latviešu rakstu valodas vēstures izpētē. Nozīmīgs devums sintakses vēsturē ir Maigones Beitiņas pētījumi par vienkārša teikuma konstrukcijām latviešu rakstu valodas tekstos, sākot no 16. gadsimta. Vārdu savienojumus Georga Manceļa valodā pētījusi Gita Elksnīte, bet vairākas valodnieces pievērsušās gan Georga Manceļa, gan citu veclatviešu autoru leksikas un frazeoloģijas izpētei (Elga Skrūzmane, Ilga Migla, Anta Trumpa).

Vārda pētījumi sinhroniskā aspektā

Pētījumu nozares, kurās *vārds* kā izpētes objekts skatīts sinhroniskā aspektā, Liepājas konferencēs ir daudzveidīgas un nereti krustojas.

Dažādos aspektos ir runāts par vārda funkcijām **gramatikā**.

Jāatzīmē, ka Liepājas konferencēs ir bijušas nozīmīgas diskusijas jaunās „Latviešu valodas gramatikas” (2013) izstrādes sakarā. Ir apspriesti gan konceptuāli gramatikas izstrādes jautājumi (Daina Nītiņa), gan atsevišķu vārdšķiru teorijas novitātes, piemēram, darbības vārda kategoriju funkcionāli semantiskais aspekts, gramatizēšanās latviešu valodā (Andra Kalnača), dažu vārdšķiru nošķiršanas problēmas (Gunta Smiltniece). Sintakses referātos un publikācijās rodami inovatīvi pētījumi par sintaktiskajiem sakariem, par vienkārša teikuma komunikatīvo struktūru (Ilze Lokmane, Baiba Saulīte), vairākas jaunās pētnieces konferencēs aprobējušas interesantus pētījumus starpnozaru tēmās *sintakse–morpholoģija, sintakse–semantika* (Gunta Nešpore, Evelīna Zilgalve, Līga Vogina).

Gramatikas sekcijās parasti ir iekļauti arī **fonētikas** referāti. Tajos ir apspriesti gan modernu eksperimentālu pētījumu rezultāti par skaņu akustisko veidojumu (Juris Grigorjevs, Inese Indričāne, Solveiga Čeirāne), gan ar valodas praksi saistīti fonētikas jautājumi (Ilze Auziņa, Dzintra Šulce). Interesanti ir Maijas Brēdes pētījumi par intonācijām kā fonostolistisku līdzekli mutvārdu saziņā.

Vārda **leksikas un semantikas** izpētes jomā jāatzīmē Ievas Kuplās pētījumi par vārda polisēmiju, metaforām un metonīmiju kognitīvās lingvistikas skatījumā. Tematiski vienota ir Anitras Rozes rakstu sērija par krāsu nosaukumiem latviešu valodā. Sistēmiski un leksikogrāfijas praksē balstīti ir Laimdotas Olderes un Ievas Zuicenas pētījumi par vārdu semantisko struktūru.

Pēdējo gadu konferencēs un rakstu krājumos īpaši aktuālas bijušas ar **valodas kultūru un stilu** saistītas tēmas. Izpētes objekts galvenokārt ir plašsaziņas līdzekļu valoda – prese, radio, televīzija kā arī reklāmas teksti un izklaides materiāli (Dite Liepa, Maija Brēde). Līdzās valodas prakses problēmās balstītiem pētījumiem jāatzīmē arī konceptuālu kultūru saziņas jautājumu izklāsts reklāmas diskursā (Gunta Ločmele), kā arī pētījumi par vizuālās reklāmas metonīmisku lietojumu kognitīvā skatījumā (Elīna Krasovska).

Pēdējā desmitgadē jūtami pieauguši pētījumi, kuros *vārds* figurē **valodu kontaktu, tulkojumzinātnes un terminoloģijas** aspektā. Šo nozaru pētījumi saturiski veido savstarpēji saistītu kopumu.

Tulkojumzinātnes teorijas pētījumi (Jānis Sīlis) sasaucas ar tulkošanas un valodu apguves prakses jautājumiem, turklāt jāatzīmē, ka pētījumos pārstāvētas dažādas kontakvalodas: latviešu–vācu (Ilga Brigzna, Mudīte Smiltena, Ilze Zariņa, Māra Leitāne), latviešu–angļu (Laura Karpinska), latviešu–krievu (Diāna Pavlovska), latviešu–lietuviešu (Linda Piete), latviešu–franču (Dina Šavlovska), latviešu–norvēģu (Agnija Platace, Māra Valpētere), latviešu–čehu (Nadežda Moroza). Latviešu un lietuviešu valodas atbilstības pētītas morfoloģiski markēta valodas korpusa izveides sakarā (Kristīne Levāne-Petrova, Inga Znotiņa). Semantiskā un stilistiskā aspektā analizētas daiļliteratūras tulkošanas problēmas (Guntars Dreijers, Jānis Veckrācis, Sigita Ignatjeva). Valodu kontaktu ietekme apskatīta arī valodas kultūras aspektā (Jānis Sīlis, Maija Brēde).

Vairāku valodnieku pētījumos tulkojumzinātnē saistīta ar terminoloģiju (Dace Liepiņa, Larisa Iljinska, Marina Platonova, Irina Liokumoviča, Egita Proveja). Terminologu līdzdalība konferencēs vienmēr bijusi aktīva, ir diskutēts gan par dažādu nozaru terminoloģijas teorijas jautājumiem (Valentīna Skujiņa), gan par konkrētu nozaru terminiem (Iveta Pūtele – profesiju nosaukumi, Anita Helviga – literatūrzinātnes termini), kā arī apskatīti vēsturiski terminzinātnes temati (Māris Baltiņš, Juris Baldunčiks).

Savu vietu *vārda* konferencēs un rakstu krājumos atraduši **sociolingvistisko** pētījumu autori. Ir apspriesti gan konceptuāli sociolingvistikas jautājumi par valodu attīstību, valodas standartizāciju un valsts valodas politiku Latvijā (Ina Druviete, Jānis Valdmanis), gan valodas praksē balstītas sociolingvistiska rakstura problēmas: ikdienas komunikācijas leksika, slenga lietojums, jauniešu valodas īpatnības (Vineta Ernstsone), sarunvalodas sintakses problēmas (Linda Lauze).

Liepājas konferencēs un rakstu krājumos pārstāvēta arī lietišķas valodniecības nozare **lingvodidaktika**. Dažāda veida jautājumi ir pētīti gan latviešu valodas mācību saturā (Diāna Laiveniece, Normunds Dzintars), gan svešvalodu apguvē (Diāna Liepa, Inga Bliska, Linda Bišofa, Baiba

Kačanova), gan latviešu valodas kā svešvalodas mācīšanā (Arvils Šalme, Inga Laizāne).

Konferencē „Vārds un tā pētīšanas aspekti” atbalsojušās valsts kultūras, zinātnes, politiskās dzīves aktualitātes un Kurzemei svarīgi notikumi. Jāpiemin izcilu novadnieku – Kurzemē dzīvojušu valodnieku jubilejām veltītas piemiņas konferences: Antoņinas Reķēnas 85 gadu (2013), Gustava Bražes 200 gadu (2002) un Johana Langija 400 gadu (2015) atceres konferences. Atsaucoties uz Latvijas Zinātņu akadēmijas aicinājumu, 2003. gada konference tika veltīta Kārļa Mīlenbaha gadam.

Vairākās Liepājas konferencēs ir aprobēti valstiski nozīmīgi valodniecības pētījumi, piemēram, „Latviešu valodas dialektu atlants” (1997., 1998., 1999., 2000. gada konferencēs) un „Latviešu valodas gramatika” (2007., 2009., 2010., 2011., 2012. gada konferencēs).

Jāatzīmē, ka Liepājas konference vienmēr ir bijusi viena no pirmajām nopietnu zinātnisko diskusiju vietām daudziem jaunajiem valodniekiem – doktorantiem – ceļā uz doktora grādu. Īpaši aktīva doktorantu līdzdalība konferencēs ir kopš 2009. gada, kad sāka darboties Liepājas Universitātes un Ventspils Augstskolas kopējā doktorantūras studiju programma „Valodniecība”. Šīs programmas beidzēji Guntars Dreijers, Normunds Dzintars, Inga Bliska, Anita Helviga un Egita Proveja ir aizstāvējuši promocijas darbus un turpina būt aktīvi konferences referenti un autori.

Konferences organizētāji un rakstu krājuma veidotāji saka lielu paldies visiem referentiem un rakstu autoriem par sadarbību un cer, ka Liepājas Universitāte arī turpmāk spēs pulcēt dažādu nozaru valodniekus auglīgām un radošām diskusijām.

TWO DECADES OF RESEARCH INTO THE WORD

Keywords: conference on linguistics, the word as a subject of research, diachronic aspect, synchronic aspect.

On 3 and 4 December 2015 the conference on linguistics “The Word: Aspects of Research” took place at Liepāja University for the twentieth year running. The anniversary seems to be an appropriate moment to look back into the past and make a survey of the things accomplished at Liepāja conferences during those two decades.

The conference “The Word: Aspects of Research” did not appear at an empty space. At Liepāja University (originally – Liepāja Pedagogical Institute) conferences devoted to philological issues have taken place since the middle of the last century. The long-standing head of the Latvian Language and Literature Department Professor Antoņina Reķēna (1928–

1998) was the person to instigate and organize scientific activities at that time. The themes and names of conferences changed, topics of linguistics and literary theory were discussed simultaneously, mainly local researchers participated, besides, conferences did not take place regularly. In order to expand the range of research activities and build up scientific contacts, it was necessary to find a thematically uniting name of the conference whose contents would be as capacious as possible and which would assemble in Liepāja linguists working in different spheres from scientific institutions of Latvia and other countries. The name “The Word: Aspects of Research” was chosen as appropriate for these demands. The first conference under this name took place on 29 October 1996. The designation ***international*** in the name of the conference was first officially used in 1999 for both the body of speakers and the scientific committee was conformable with the criteria of an international conference.

From the very beginning to 2007 the chairlady of the conference scientific committee was Professor Benita Laumane. Since 2008 these duties have been carried out by Associate Professor Ieva Ozola.

The twentieth anniversary can be celebrated not only by the conference, but also by the collection of articles “The Word: Aspects of Research” containing reports made at conferences. The first issue of the collection was published in 1997 and since that first issue the head of its editorial board has been *Dr. habil. philol.* Benita Laumane. Since 2008 because of the number of authors having grown the collection has been coming out in two volumes. The executive editor of the first part is *Dr. philol.* Gunta Smiltniece, of the second part – *Dr. philol.* Linda Lauze.

When looking through the agendas of conferences and systemically evaluating the themes of reports, it can be seen that ***the word*** as the dominant element of the conference contents has been chosen successfully for it has been able to attract researchers working in a whole spectrum of branches of linguistics from far and near places. During the twenty years of the existence of the conference “The Word: Aspects of Research” 457 speakers have taken part in it and 1443 reports have been included in its agendas. Numerous linguists from Latvia’s universities and other scientific institutions have chosen Liepāja conference for the place to present their scientific researches. However, it should be pointed out that the closest partnership has been with the linguists of the University of Latvia Latvian Language Institute, Institute of Mathematics and Computer Science, and Faculty of the Humanities, as well as the Latvian Language Agency and Ventspils University College. Also linguists from Riga Technical University Institute of Applied Linguistics, Riga Stradiņš University and the Latvian Academy of Culture have been making regular presentations at Liepāja conferences and have had their articles published

in the collections. Linguists from many foreign countries (Australia, Estonia, Japan, Russia, Norway, Poland, Ukraine, Germany, Sweden and others) have participated in conferences, however, the closest contacts have been established with our immediate neighbours – with Lithuanian linguists from Klaipeda University, Vitautas Magnus University and Šiauliai University, as well as from Šiauliai State College, and Lithuania Institute of Educational Sciences.

Conference agendas testify to the fact that *the word* as a subject of research has been interesting not only for linguists, but also researchers of other areas, as among participants there have been literary theoreticians, specialists in music, educationalists, historians, researchers in culture, sociologists and even mathematicians. The content of the themes having been discussed are so diverse that it is impossible to analyse them in detail in a short review, therefore an attempt has been made to offer a systemic survey focusing on the research areas represented the most widely and naming the most productive authors. However, it should be stressed that those themes and authors are not at all the only ones in the mentioned area.

Researches on *the word* from the diachronic aspect

It seems appropriate to begin the retrospective survey into the two decades of the conference with researches on dialectal vocabulary, for Liepāja University has long-standing and strong traditions in this area established in the mid-twentieth century and enthusiastically cherished by Professor Antonīna Rekēna, later continued by Professor Benita Laumane and Associate Professor Ieva Ozola, as well as the young linguists Liene Markus-Narvila and Daiga Straupeniece. Since the first conference dialectal vocabulary (Brigita Bušmane, Ilga Jansone, Elga Kagaine, Benita Laumane, Anna Stafecka), onomastics, geolinguistics (Dalia Kiseliūnaitė, Ojārs Bušs, Agris Timuška, Sanda Rapa, Renāte Siliņa-Piņķe), as well as the history of the Baltic languages (Audronė Kaukiénė, Jūratė Laučiūtė) have been widely represented. In the researches on areal linguistics, regional themes significant for Kurzeme (Courland) have always been focused on: researches on Lejaskurzeme (Southern Courland) subdialects (Nīca, Rucava, Bārta) have been treated in the reports and publications of B. Bušmane, I. Ozola, and L. Markus-Narvila. Linguistic phenomena viewed as a cultural heritage are to be found in D. Straupeniece's study on the Latvian diaspora language in Sventoja and Butinge. Dialectal contacts between the Latvian and Lithuanian languages are reflected in Kazimieras Garšva's and Dalia Pakalniškiene's researches.

The Lithuanian colleagues' studies connected with the language of folklore (Rimantas Balsys) and with cultural heritage (Romualdas Apanavičius) should also be mentioned.

The diachronic aspect shows also in the studies on the history of written language. A relevant contribution to the history of syntax is Maigone Beitiņa's research into simple sentence constructions of Latvian written texts since the 16th century. Gita Elksnīte has studied word groups in Georg Mancelius' language. Several linguists have examined both Georg Mancelius' and other old Latvian authors' vocabulary and phraseology (Elga Skrūzmane, Ilga Migla, Anta Trumpa).

Researches on *the word* from the synchronic aspect

In Liepāja conferences research areas in which *the word* as the study subject is viewed from the synchronic aspect have been variegated and they frequently intersect.

The functions of the word in grammar have been discussed from different aspects.

It is to be noted that at Liepāja conferences serious discussions have taken place in connection with developing the new "Grammar of the Latvian Language" (*Latviešu valodas gramatika*, 2013). Conference participants have discussed conceptual issues of developing a grammar book (Daina Nītiņa), novelties of the theory of individual parts of speech, for instance, the functionally semantic aspect of verb categories, grammaticalization in the Latvian language (Andra Kalnača), issues of distinguishing between some parts of speech (Gunta Smiltniece). In reports and publications on syntax there are innovative researches on syntactic relations, on the simple sentence communicative structure (Ilze Lokmane, Baiba Saulīte). Several young researchers have apporobated interesting studies on interdisciplinary themes *syntax–morphology*, *syntax–semantics* (Gunta Nešpore, Evelīna Zilgalve, Līga Vogina).

Reports on **phonetics** are usually also included in the agendas of grammar sections. They have been on the results of modern experimental researches into acoustic formation of sounds (Juris Grigorjevs, Inese Indričāne, Solveiga Čeirāne), as well as phonetic issues connected with language practice (Ilze Auziņa, Dzintra Šulce). Maija Brēde's researches on intonations as a phonostylistic means in oral communication also arouse interest.

In the area of research on **the lexis and semantics** of the word, Ieva Kuplā's studies on the word polysemy, metaphors and metonymy from the viewpoint of cognitive linguistics should be noted. Thematically uniform is Antra Roze's series of articles on the names of colours in the Latvian language. Systemic and based on lexicography practice are Laimdota Oldere's and Ieva Zuicena's studies on the semantic structure of words.

At recent conferences and in collections of articles **themes connected with culture of language and style** have been especially focused on. The subject of research is mainly the language of mass media –

the printed press, the radio, the television, as well as advertisement texts and entertainment materials (Dite Liepa, Maija Brēde). Treatment of conceptual intercultural communication issues in advertising discourse (Gunta Ločmele), as well as studies on metonymical use of visual advertising viewed cognitively (Elīna Krasovska) should be pointed out alongside studies based on language practice issues.

In the recent decade the number of researches in which *the word* is treated from the aspect of **language contacts, translatology, and terminology** has grown significantly. Considering their content, researches on these areas make an interconnected whole. Studies on the theory of translatology (Jānis Sīlis) are related to the issues of language acquisition practice, besides it should be noted that in the researches different contact languages are represented, like Latvian–German (Ilga Brigzna, Mudīte Smiltena, Ilze Zariņa, Māra Leitāne), Latvian–English (Laura Karpinska), Latvian–Russian (Diāna Pavlovska), Latvian–Lithuanian (Linda Piete), Latvian–French (Dina Šavlovska), Latvian–Norwegian (Agnija Platace, Māra Valpētere), Latvian–Czech (Nadežda Moroza). Equivalences of Latvian and Lithuanian languages have been studied in connection with developing a morphologically marked language corpus (Kristīne Levāne-Petrova, Inga Znotiņa). Issues of translating fiction have been analysed from the aspects of semantics and style (Guntars Dreijers, Jānis Veckrācis, Sigita Ignatjeva). The influence of language contacts has been viewed also from the aspect of culture of language (Jānis Sīlis, Maija Brēde).

In the researches of quite a few linguists translatology is linked with terminology (Dace Liepiņa, Larisa Iljinska, Marina Platonova, Irina Liokumoviča, Egita Proveja). Terminologists have always taken an active part at the conferences. Discussions have dealt both with terminology theory issues of different fields (Valentīna Skujiņa) and terms of specific branches (Iveta Pūtele – names of professions, Anita Helviga – literary theory terms). Historical themes of terminology science have been looked at, too (Māris Baltiņš, Juris Baldunčiks).

Sociolinguistic research authors have also had their place at *the word* conferences and in collections of articles. Discussions have been held on conceptual issues of sociolinguistics about the development of languages, standardization of the Latvian language and state language policy in Latvia (Ina Druviete, Jānis Valdmanis), as well as issues of sociolinguistic character based on language practice: vocabulary of everyday communication, the use of slang, singularities of young people's language (Vineta Ernstsone), issues of colloquial speech syntax (Linda Lauze).

The branch of applied linguistics **lingo-didactics** is also part of the agendas of Liepāja conferences and in collections of articles. Various

issues have been studied about Latvian language curriculum (Diāna Laiveniece, Normunds Dzintars), about foreign language acquisition (Diāna Liepa, Inga Bliska, Linda Bišofa, Baiba Kačanova), as well as teaching Latvian as a foreign language (Arvils Šalme, Inga Laizāne).

The conference “The Word: Aspects of Research” has been engaged in dealing with topicalities in this country’s culture, science, political life and events important for Kurzeme. We should note conferences devoted to the anniversaries of prominent personalities – linguists having lived in Kurzeme: the 85th birthday of Antoņina Reķēna (2013), the 200th birthday of Gustavs Braže (2002), the 400th birthday of Johannes Langius (2015). At the suggestion of Latvia Academy of Sciences, the conference in 2003 was devoted to the Kārlis Mīlenbahs’ year.

At several Liepāja conferences linguistic researches of national importance have been approbated, for instance, “Atlas of Latvian Language Dialects” (*Latviešu valodas dialektu atlants*, at conferences in 1997, 1998, 1999, 2000) and “Grammar of the Latvian Language” (*Latviešu valodas gramatika*, at conferences in 2007, 2009, 2010, 2011, 2012).

It should be noted that Liepāja conference has always been among the first places of serious scientific discussions for many young linguists – PhD students – on their way to receiving their doctorates. PhD students’ participation at conferences has been especially active since 2009 when the Interuniversity Doctoral Study Programme “Linguistics” of Liepāja University and Ventspils University College was launched. The graduates of this programme Guntars Dreijers, Normunds Dzintars, Inga Bliska, Anita Helviga, and Egita Proveja have defended their doctoral thesis and continue to be active speakers and authors of the conference.

Organizers of the conference and compilers of the collection of articles are grateful to all speakers and authors for cooperation and entertain the hope that Liepāja University will be able to assemble linguists working in different fields for holding fruitful and creative discussions in the future, too.

Ilga JANSONE (LU Latviešu valodas institūts)

Veltījums J. Langijam

LIEPĀJNIEKS JOHANS LANGIJS: DZĪVE, TEOLOGISKĀ UN VALODNIECISKĀ DARBĪBA¹

JOHANNES LANGIUS FROM LIEPĀJA: LIFE AND WORK IN THEOLOGY AND LINGUISTICS

Atslēgvārdi: Johans Langijs, latviešu-vācu vārdnīca, latviešu gramatika, Nīcas un Bārtas draudze.

Keywords: Johannes Langius, Latvian-German dictionary, Latvian grammar, Nīca and Bārta parish.

Summary

It is possible that 2015 was the year of the 400th anniversary of Johannes Langius. Information about his life, as well as about his theological and linguistic career is rather scarce – it can be mostly derived from his own works and from research on clergymen in Kurzeme (Courland) (Kallmeyer 1893; Kallmeyer 1910).

It is believed that J. Langius was born in 1615 in the city of Liepāja in South-Western Kurzeme. As testified by the data published by August Seraphim, in 1630 and 1633 he became a student at the University of Königsberg. In 1638 J. Langius became an adjunct clergyman in the parish of Nīca and Bārta, where the main clergyman was his father-in-law Gotthard Grävius. In 1656 J. Langius was appointed to the post of a clergyman in the parish of Kandava, but in 1657 he returned to Nīca and Bārta. It is unclear when he finished his church career. The last records referring to him doing his duties as a clergyman are from 1684 and 1687. In 1690 his post in that parish was already occupied by Georg Krüger. The precise date of J. Langius' death and his burial place are also unknown.

In Latvian linguistics J. Langius is important for his Latvian-German dictionary and the appended Latvian Grammar, which are dated with 1685. The manuscripts of these works were found in the library of the University of Heidelberg by the linguist and chess player Johann Sehwers in 1923. Later, the manuscripts were transcribed and published by the linguist Ernests Blese in 1936.

The manuscript of the dictionary consists of 181 page, written on both sides. Some authors (Zemzare 1961, 84) say that J. Langius' dictionary contains around 7000 words, but this number seems inadequately small. It is difficult to tell the precise number of entries, because besides the alphabetic principle this dictionary uses a nest principle – one nest encompasses the headword with its derivatives, collocations and idioms that contain this word, and etymologically related words. The greatest value of this dictionary is the vocabulary of Lower Kurzeme (*Lejaskurzeme*), as the South-Western part of Latvia is sometimes called. The German language material from J. Langius' dictionary was used by an anonymous late 17th century author in his “Manuale Lettico-Germanicum”.

J. Langius' Latvian Grammar is of lesser interest, but it fits in the scene of the Latvian grammars of the 1780s. Among them are the grammars by Heinrich Adolphi (Adolphi 1685) and Georg Dresell (Dresell 1685). The grammar by J. Langius is an

¹ Raksts izstrādāts LZP sadarbības projektā „Kultūru migrācija Latvijā”.

independant work, unrelated to the previous two. It provides valuable linguistic data about Lower Kurzeme. Besides, his grammar is the first Latvian grammar that treats the numeral as a separate part of speech. His grammar also exemplifies some types of derivation that had not been mentioned in earlier grammars.

Even though there are still many unclear issues related to J. Langius' life and work, it is hopeful that they will be solved after careful research of archives in Latvia and Germany. Firstly, we should attempt to find out when and how J. Langius' manuscript was brought to the library of the University of Heidelberg, and secondly, whether his other works could be found as well, including the "Vade Mecum" that he refers to himself.

Avoti un literatūra

Adolphi 1685 – *Erster Versuch Einer kurtz=verfasseten Anleitung Zur Lettischen Sprache überreicht von HENRICO ADOLPHI, Der Herzogthümer Curland und Se□gallen Superintendenten, auch Ober=Pastoren der Christlichen Teutschten Gemeine in der Fürstl. Residentz MITAU*. Gedruckt in Mitau durch Ihro Hoch=Fürstl: Durchl : Hof=Buchdrucker George Radetzky, 1685.

Arbusow 1935 – **Arbusow, Leonid.** Vorläufige Übersicht über die Kartographie Alt-Livlands bis 1595. – *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga*. Vorträge vom Januar bis November 1934. Mit 2 Karten. Riga : Verlag E. Bruhns, 1935, 33.–119. lpp.

Blese 1936 – **Blese, Ernest.** Langija dzīve un viņa darbi pārējo XVII g. s. valodniecisko rakstu starpā. *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku*. Pēc manuskripta fotokopijs izdevis un ar īsu apcerējumu par J. Langija dzīvi, rakstību un valodu papildinājis E. Blese. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936, 466.–486. lpp.

Blinkena 1987 – **Blinkena, Aina.** Adjektīvi J. Langija vārdnīcā. *Latviešu valodas kontaktu pētījumi*. Rīga : Zinātne, 1987, 63.–85. lpp.

Broce 2007 – **Broce, Johans Kristofs.** *Zīmējumi un apraksti* : piecos sējumos. 4. sēj. Latvijas mazās pilsētas un lauki. Manuskriptu publicēšanai sagatavojis Muntis Auns. Rīga : Zinātne, 2007.

Bušmane 2015 – **Bušmane, Brigita.** Jāni (Johanu) Langiju pieminot. Nīcenieki savai izloksnei. *Nīcas Novada Vēstis*, Nr. 5 (72), 2015, maijs, 11. lpp.

Dresell 1685 – *Ganz kurtze Anleitung Zur Lettischen Sprache Ans Tages Licht gegeben Von GEORGIO Drebell Past. Pinck. Rifa In Verlegung Georg Matth. Nöllers Im Jahr Christi, 1685.*

Endzelīns 1923 – **Endzelīns, Jānis.** Heidelbergā atrasts latv. valodas vārdnīcas un gramatikas rokraksts. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 10, 1923, 1195. lpp.

Fennell 1987 – **Fennell, Trevor G.** *Grammatical Appendix to Johannes Langius' Latvian-German Lexicon*. Melbourne : Latvian Tertiary Committee, 1987.

Flood 2006 – **Flood, John L.** *Poets Laureate in the Holy Roman Empire*. A Bio-bibliographical Handbook. Volume 3 : L–R. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006.

Fürecker I – Lettisches und Teutsches Wörterbuch zusahmen geschrieben und mit fleiß gesamlet Von Christopher Fürecker. Trevor G. Fennell. *Fürecker's dictionary: the first manuscript*. Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997.

Fürecker II – Christoph Füreckers Candidat des Predigtamts in Kurland lettisch-deutschen Wörterbuchs erster theil A–P, zweyter Theil R–Z. Trevor G. Fennell.

Fürecker's dictionary: the second manuscript. Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1998.

Grabis 1955 – Grabis, Rūdolfs. Pārskats par 17. gadsimta latviešu valodas gramatikām. *Valodas un literatūras institūta raksti*, 5. sēj. Rīga : LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1955, 205.–266. lpp.

Grīsle 1958 – Grīsle, Rasma. 17. gadsimta gramatikas kā latviešu valodas vēstures avots. *Valodas un literatūras institūta raksti*, 7. sēj. Rīga : LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1958, 245.–255. lpp.

Hupel 1785 – Hupel, Wilhelm. *Statistisch=Topographische Nachrichten von den Herzogthümern Kurland und Semgalln.* Nebst andern kürzern Aufläften. Der nordischen Miscellanen 9tes und 10tes Stück. Von August Wilhelm Hupel. Riga, verlegt Johann Friedrich Hartknoch, 1785.

Kallmeyer 1890 – Kallmeyer, Theodor. *Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands.* Ergänzt, bis zur Gegenwart fortgesetzt und im Auftrage der kurl. Gesellschaft für Literatur u. Kunst herausgegeben von Dr. med. G. Otto. Mitau : Gedruckt bei J. F. Steffenhagen und Sohn, 1890.

Kallmeyer 1910 – Kallmeyer, Theodor. *Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands.* Bearbeitet, ergänzt und bis zur Gegenwart fortgesetzt von Dr. med. G. Otto. Zweite Ausgabe. Riga : Buch- und Steindruckerei A. von Grothuß, 1910.

Kleinas 1653 – Kleinas, Danielius. *Grammatica Litvanica.* Regiomonti, 1653.

Langijs [1685] 1936 – Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku. Pēc manuskripta fotokōpijas izdevis un ar īsu apcerējumu par J. Langija dzīvi, rakstību un valodu papildinājis E. Blese. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936.

Laumane 1985 – Laumane, Benita. Jāņa Langija vārdnīcai 300 gadu. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*, 21. laid. Rīga : Avots, 1985, 62.–72. lpp.

Laumane 1986a – Laumane, Benita. Lejaskurzemes leksika J. Langija vārdnīcā (1685). *Dialektālās leksikas jautājumi*, 2 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 139.–159. lpp.

Laumane 1986b – Laumane, Benita. Lejaskurzemes izlokšņu īpatnības J. Langija vārdnīcā (1685). *Valodas aktualitātes – 1985.* Rīga : Zinātne, 1986, 47.–71. lpp.

Lēmums 1937 – Lēmums par Krišjāņa Barona pēmiju piešķiršanu 1937. gadā. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 3, 1937, 369.–370. lpp.

Lettus 1638 – Lettus, / Das ist Wortbuch / Sampt angehengtem täg=lichem Gebrauch der Letti=schen Sprache; Allen vnd jeden Außhei=mischen / die in Churland / Semgallen vnd Lettischem Liefflande blei=ben / vnd sich redlich nehren wollen / zu Nutze verfertigt / Durch GEORGIVM MANCELIVM Semgall. der H. Schrifft Licentiatum &c. Erster Theil. Cum Grat. & Priv. S. R. M. Svec. Gedruckt vnnd verlegt zu Riga durch GERHARD. Schröder Anno M. DC. XXXVIII [1638].

LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs.

Mancelius 1654 – LETTISCHE Lang//gewünschte POSTILL / Das ist: Kurtze und Einfältige / jedoch Schriftmäßige Erklärung Aller Sontäglichen und Vornehmsten Fest-Evangelien / die im Fürstenthu Cuhrländ und Semmgallen / auch im überdünischen Liefflande / so weit die Lettische Sprache sich erstrecket/ durchs gantze Jahr gelesen werden / GOT zu Ehren / allen Christlichen Hauß // Vätern zu Nutz und fehliger Erbauung / verfertiget Durch GEORGIUM MANCELIUM Semgallum, der H. Schrifft Licentiatum, und Fürstl. Cuhrl. Hoff // Prediger. Erster Theil / von Advent biß zum Fest der hochheiligen Drey // Einigkeit. Zu Riga gedruckt und verlegt durch Gerhard Schrödern / Im Jahr / 1654.

Manuale 2001 – *Manuale Lettico-Germanicum*. The text of the original manuscript transcribed by Trevor G. Fennel. In 2 volumes: I, A–O, II, P–Ž. Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2001.

Matrikel 2010 – *Matrikel der Universität Rostock*: 1419WS–1760SS. Rostock, 2010. Pieejams: matrikel.uni-rostock.de

Mašnovskis 2006 – **Mašnovskis, Vitolds.** *Latvijas luterāņu baznīcas. Vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra*. Enciklopēdija četros sējumos. 2. sējums, I–L. Rīga : DUE, 2006.

Phras. Lettica 1638 – *PHRASEOLOGIA LETTICA, / Das ist: Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache*. Verfertigt / durch GEORGUM MANCELIUM, Semgallum, / Der H. Schrifft Licentia-tum &c. Ander Theil. Diesem ist beygefügvet das Spruchbuch Salomonis. Zu Riga Gedruckt vnnd Verlegt durch Gerhard. Schröder / 1638.

Rehehusen 1644 – *MANVDVCTIO Ad Lingvam Lettonicam facilis & certa, monfrata à JOANNE GEORGO REHEHUSEN Ascheradenium Pastore et Confistorii Kokenhusensis Regii Assessore*. Excusa à Gerhardo Schrödero Typothetâ Rigensi Sumptibus Authoris. Anno MDCXLIV.

Seraphim 1893 – *Kur-Liv-Estländer auf der Universität Königsberg i. Pr.* Ein Beitrag zur baltischen Bildungsgeschichte von August Seraphim. Riga : Druck von W. F. Häcker, 1893.

Stumbergs 1924 – **Stumbergs, Mārtiņš.** Dažas ziņas par kādu līdz šim vēl nepazīstamu rokrakstu latviešu valodā. *Filologu biedrības raksti*, Nr. 4. Rīga, 1924, 77.–81. lpp.

Tetsch 1770 – **Tetsch, Carl Ludwiche.** *Curländischer Kirchen=Geschichte*. Dritter Theil. Königsberg und Leipzig : Bey J. D. Zeifens Wittwe und J. H. Hartungs Erben, 1770.

Winkelmann 1878 – *Verzeichnis der Quellen und Hülfsmittel zur Geschichte Estlands, Livlands und Kurlands von Dr. Eduard Winkelmann*. Zweite verbesserte und sehr vermehrte Ausgabe / Bibliotheca Livoniae Historica. Berlin : Weidmansche Buchhandlung, 1878.

Zemzare 1961 – **Zemzare, Daina.** *Latviešu vārdnīcas (līdz 1900. gadam)*. Rīga : LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961, 84.–90. lpp.

Zēvers 1924 – **Zēvers, Johans.** Johannes Langius. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 9, 1924, 244.–248. lpp.

Zēvers 1927 – **Zēvers, Johans.** Latviešu valodas mācību grāmatu (gramatiku) pārskats. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 11, 1927, 389.–397. lpp.

Brigita BUŠMANE (LU Latviešu valodas institūts)

Veltījums J. Langijam

**VĀRDI AR SAKNI *aûg-*
JĀŅA LANGIJA VĀRDNĪCĀ
UN NĪCAS IZLOKSNĒ 20. GADSIMTĀ²**

**WORDS WITH THE ROOT *aûg-* IN J. LANGIUS' DICTIONARY
AND IN 20TH CENTURY NĪCA SUB-DIALECT**

Atslēgvārdi: latviešu dialektoloģija, Nīcas izloksne, dialektālā leksika, vārddarināšana, senie rakstu avoti.

Keywords: Latvian dialectology, Nīca sub-dialect, dialectal vocabulary, word-formation, ancient written sources.

Summary

The Dictionary compiled by Johannes Langius, a written source from the 17th century, alongside the basic word comprises also derivatives with its root that form rather wide nests. One of the most ancient and extensive word groups is represented by derived words with the inherited root *aûg-* (about their origin see LEV I, 86). Approx. 40 words with this root, resp. their variants, have been fixed in the dictionary. These words belong to different parts of speech. In the modern sub-dialect, several derived words or their variants have not been attested: *augeegs*, *aukstinaht*, *aukschene*, *audfâhklis*, *audfâhntis*, *audfâhtne*, *aukfiba*, *aukste*, *aukstahke*, *aukschap* (some of them were included in K. Mihlenbachs' Dictionary as attested in older written sources). Unlike current dictionaries that usually do not include names of action with the auslaut *-šana* (if they do not possess specific meanings), J. Langius' Dictionary mentions several derived words with this auslaut.

Although more voluminous sub-dialectal material has been recorded at Nīca in the 2nd half of the 20th century, from the statistic angle this is explicable mainly by the fact that J. Langius' Dictionary does not contain many verbs formed by prefixes. Several nouns (incl. compounds), some adjectives and adverbs not mentioned in J. Langius' Dictionary have also been attested in the sub-dialect.

Current sub-dialectal material shows that this group is mainly formed by the vocabulary also used in Standard Latvian. Most of these words, especially compounds, were formed in the 20th century (according to data from LLVV).

The comparison of materials included in J. Langius' Dictionary and those attested in the Nīca sub-dialect reveals the diversity of this derivative group from both lexical and word-formational angle as well as its semantic ramification and dynamics.

Avoti un literatūra

Augstkalns 2009 – Augstkalns, Alvis. Darbu izlase. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2009.

² Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas „Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības” projektā „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta kontekstā”.

- Bergmane, Blinkena 1986** – **Bergmane, Anna; Blinkena, Aina.** *Latviešu rakstības attīstība. Latviešu literārās valodas vēstures pētījumi.* Rīga : Zinātne, 1986.
- Fennell 2000** – **Fennell, Trevor G.** *Fürecker's dictionary: a Concordance. I. A–M.* Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2000.
- Grabis 2006** – **Grabis, Rūdolfs.** *Darbu izlase.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2006.
- Kagaine 1971** – **Kagaine, Elga.** Vārdi ar sakni *aūg-* Ērgemes izloksnē. *Vārda semantika.* Rīga : Zinātne, 1971, 31.–45. lpp.
- Langijs [1685] 1936** – *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku.* Pēc manuskripta fotokopijas izdevis E. Blese. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936.
- LEV – Karulis, Konstanīns.** *Latviešu etimoloģijas vārdnīca.* 1.–2. sēj. Rīga : Avots, 1992.
- LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca.** 1.–8. sēj. Rīga : Zinātne, 1972–1996.
- LVDA – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika.** B. Bušmane, B. Laumane, A. Stafecka u. c. Rīga : Zinātne, 1999.
- ME I – Mīlenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca.* Redīgējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns. I. Rīga : Kultūras fonds, 1923.
- MLLVG I – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika.** I. Rīga : LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959.
- Ozols 1965 – Ozols, Arturs.** *Veclatviešu rakstu valoda.* Rīga : Liesma, 1965.

ILGA MIGLA (LU Latviešu valodas institūts)

Veltījums J. Langijam

**FRAZEOLOGISMI UN BRAHILOGISMI
JĀNA LANGIJA LATVIEŠU-VĀCU VĀRDNĪCĀ (1685)³**

**PHRASEOLOGISMEN UND SPRICHWÖRTER,
ANDERE SPRUCHGATTUNGEN
IM „LETTISCH-DEUTSCHEN WÖRTERBUCH“ VON JOHANNES LANGIUS**

Atslēgvārdi: J. Langija divvalodu vārdnīca, frazeoloģismi ar somatiskajiem komponentiem, brahiloģismi.

Schlüsselwörter: das zweisprachige Wörterbuch von Johannes Langius, Phraseologismen mit somatischen Komponenten, Sprichwörter, andere Spruchgattungen.

Zusammenfassung

Johannes Langius (lett. Jānis Langijs, geboren 1615) war als Pastor in Niederbartau (lett.: Nīca) und Bartau (lett.: Bārta) tätig.

1685 hatte er ein Lettisch-Deutsches Wörterbuch zusammengestellt, das sich in der Form eines Manuskripts bis zum Jahr 1936 an der Heidelberger Universität befand. Dort hatte es der Sprachwissenschaftler Johann Sehwerts gefunden. 1936 hatte Ernest Blese das Wörterbuch zusammen mit einer Abhandlung über J. Langius Leben und einem Anhang über die lettische Grammatik veröffentlicht.

Jedes Wörterbuch enthält Phraseologismen, auch das „Lettisch-Deutsche Wörterbuch“ von J. Langius. In diesem Wörterbuch wurden auch die Phraseologismen aus den früher herausgegebenen Wörterbüchern aufgenommen. Daina Zemzare hat erforscht, dass z. B. das Wörterbuch von J. Langius alle Phraseologismen aus dem Wörterbuch „Lettus“ von G. Mancelius enthält. Die Zahl der Phraseologismen ist im J. Langius Wörterbuch nicht besonders groß. Insgesamt sind das 36 Phraseologismen, darunter 30 Phraseologismen sind somatische Phraseologismen.

Am häufigsten kommen die Phraseologismen mit der Komponente *sirds* (Herz) vor. Es wurde 16 verschiedene Phraseologismen im Lettisch-Deutschen Wörterbuch gefunden. Andere somatische Komponenten in den Phraseologismen kommen viel seltener auf, z. B.: *roka* (Hand, Arm) – 4mal, *prāts* (Vernunft) – 5, *galva* (Kopf) – 2, *kauls* (Knochen) – 2, *kāja* (Bein, Fuß) – 1, *acs* (Auge) – 1, *mēle* (Zunge) – 1, *mute* (Mund) – 1, *deguns* (Nase) – 1, *vaigs* (Backe) – 1. Vorwiegend sind diese somatischen Phraseologismen identisch, d. h. sie haben bis heute ihre lexische Form und Semantik erhalten; ihre Bedeutung in den modernen einsprachigen Wörterbüchern ist dieselbe wie im J. Langius Wörterbuch geblieben. Nur in einigen Phraseologismen ist der Übergang von der Konstruktion ohne Präposition zu der Konstruktion mit einer Präposition zu beobachten. Mehrere Phraseologismen, die im J. Langius Wörterbuch vorkommen, sind in den modernen Wörterbüchern mit anderen Komponenten derselben Wortart fixiert. Ein Phraseologismus aus dem zweisprachigen Wörterbuch – *kaulu kambaris* dt. *Beinhäus* – hat heutzutage seine Bedeutung vollständig geändert.

³ Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas „Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības“ projektā „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā“.

Neben den Phraseologismen sind im J. Langius Wörterbuch auch Sprichwörter und andere Spruchgattungen zu finden. Die Sprichwörter im Wörterbuch sind meist in derselben Form wie heutzutage fixiert. Es kommen auch Sprüche vor, die gute Wünsche ausdrücken, die mit dem Gott und seiner Geneigtheit zu den Menschen verbunden sind. Diese Sprüche beginnen mit der lett. Partikel *lai*. Die Warnungen vor dem Gott fangen mit der Konjunktion *ja* an. Im zweisprachigen Wörterbuch kommen keine Flüche vor.

Das Wörterbuch enthält reiche und vielseitige Lexik, es dient als gute Quelle zur Forschung der Lexik vom 17. Jh. Das Wörterbuch ist auch eine starke Unterstützung in der vergleichenden Sprachforschung (vorwiegend Lettisch-Deutsch), um den Entwicklungsweg von Phraseologismen und Sprichwörtern sowie anderen Spruchgattungen zu sehen und zu erforschen.

Avoti

Dainas -e – *Krišjāņa Barona Dainu skapis* [sk. 2016. g. 8. aug.]. Pieejams: <http://www.dainuskapis.lv/>

Langijs [1685] 1936 – *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku* : pēc manuskripta fotokōpijas izdevis un ar apcerējumu par Langija dzīvi, rakstību un valodu papildinājis E. Blese [...]. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936.

LFV 2000 – Laua, Alise; Ezeriņa, Aija; Veinberga, Silvija. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2000.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga : Zinātne, 1972–1996.

LVV – *Latviešu valodas vārdnīca* : 30 000 pamatvārdū un to skaidrojumi. Red. Dainuvīte Guļevska, Irēna Rozenštrauha, Dorisa Šnē. Rīga : Avots, 2006.

Mancelium 1638 – *Phraseologia Lettica*, Das ist : Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache verfertigt durch Georgium Mancelium... Ander Theil... Riga: Gedruckt vnd Verlegt durch Gerhard Schröder, 1638 (Altlettische Sprachdenkmäler in Faksimiledrucken. Herausgegeben von A[ugust] Günther. II. Band. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1929, S. 223.–414.)

ME – Mīlenbahs, Kārlis. *Latviešu valodas vārdnīca*. Redīgējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns, I–IV. Rīga, 1923–1932.

MLVV -e – *Mūsdieni latviešu valodas vārdnīca*. Red. Ieva Zuicena [sk. 2016. g. 8. aug.]. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/mlvv/>

Stender 1789, 1, 2 – Stender, Gottfried Friedrich. Lettisches Lexicon: In zween Theilen abgefasset, und den Liebhabern der lettischen Litteratur gewidmet. Mitau : Steffenhagen, 1789.

Ullmann 1872 – Ullmann, Carl Christian. Lettisches Wörterbuch. Riga : H. Brutzer & Co, 1872.

Ullmann, Brasche 1880 – Ullmann, Carl Christian; Brasche, Gustav. Deutsch lettisches Wörterbuch, Riga u. Leipzig : H. Brutzer & Co, 1880.

Literatūra

Földes 1985 – Földes, Csaba. Über die somatischen Phraseologismen der deutschen, russischen und ungarischen Sprache. Versuch einer konfrontativen Analyse. *Germanistisches Jahrbuch DDR-UVR* : Bd. 4. Hrsg. vom Deutschlektorat beim Kultur- und Informationszentrum der DDR in Budapest. Budapest, 1985, 18–40. lpp.

Kokare 1988 – Kokare, Elza. *Latviešu un vācu sakāmvārdū paralēles*. Rīga : Zinātne, 1988, 308; [1] lpp.

Lakoff, Johnson 2007 – Lakoff, George; Johnson, Mark. Leben in Metaphern. Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern. Heidelberg : Carl-Auer-Verlag, 2007.

Palm 1997 – Palm, Christine. Phraseologie: eine Einführung. Tübingen : Narr, 1997.

Zemzare 1961 – Zemzare, Daina. *Latviešu vārdnīcas:* (līdz 1900. gadam). Rīga : LPSR Latvijas Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961.

Liene MARKUS-NARVILA (LU Latviešu valodas institūts)

Veltījums J. Langjam

**NOVECOJUSĪ LEKSIKA J. LANGIJA VĀRDNĪCĀ (1685):
SVARA, GARUMA UN TILPUMA MĒRVIENĪBAS**

**OBSOLETE VOCABULARY
IN J. LANGIUS' DICTIONARY OF (1685):
UNITS OF MEASUREMENT**

Atslēgvārdi: novecojusī leksika, vārdnīca, mērvienības.

Keywords: obsolete vocabulary, dictionary, units of measurement.

Summary

The Latvian-German dictionary (1685) of Johannes Langius, the pastor of Nīca and Bārta parish (in Lower Kurzeme) contains a certain amount of vocabulary which is now obsolete. One of such lexical groups is the terminology denoting various units of measurement (weight, length and volume).

The dictionary by J. Langius reflects the diversity of units of weight, length and volume measurement in the 17th century. Although the number of these terms in his dictionary might seem relatively moderate (it contains only 18 lexemes that can be regarded as units of measurement), their linguistic analysis is interesting. Sometimes these terms are synonymous with the denotations of household items or human body parts (e. g. *pēda* ‘foot’, *pods* ‘pot, cauldron’, *sauja* ‘palm, hand[ful]’, *sola* = Standard Latv. *solis* ‘step’). These data are contrasted with the material of the Latvian dictionary (1923–1946) by Kārlis Mīlenbahs, Jānis Endzelīns and Edīte Hauzenberga, as well as with Latvian dictionaries from the 17th–19th century period – those compiled by Georg Mancelius, Jacob Lange, Gotthard Friedrich Stender, Carl Christian Ullmann, etc.

This article focuses on the lexemes that have been defined by the author J. Langius himself as units of measurement. For instance: *ass*, *olekts*, *kortelis*, *pūrs*, *dvālikts*, *sieks*, *sprīdis*, *sola*, *pīda*, *stops*, *sauja* (Langijs [1685] 1936, 153). Another group contain the lexemes that are not indicated so by the author, but unmistakably denote units of measurement: *birkavs*, *mārciņa* etc. The author has not analyzed here, however, the weight units used for precious metals (e. g., *ārtaugs*, *marka*), and those that coincide with the denotations of various vessels (e. g.: *bīkeris*, *kauss*, *legels*, *muca*, *mucakatlis*, *stopa*, *vērpelķatlis*), because their primary meanings in J. Langius’ dictionary are those of household objects.

Most of the terms analyzed here can be found in other 18–19th century Latvian dictionaries as well, sometimes indicated as not being in active use. It seems that most of them were current during the 16th–18th century, but later they (especially terms of the vernacular) were replaced by official terminology. In Modern Standard Latvian and also in Latvian dialects these lexemes are no longer in active use because the respective methods of measuring are not used anymore. They can only be found in folksongs or other folklore sources.

As regards their origin, some of these words denoting units of measurement are native words (e. g. *dvālikts*, *ulekts*, *pēda*, *solis*), but many are borrowings. For instance, some of them are Germanisms (*kortelis*, *mārciņa*, etc.), Slavisms (*birkavs*, *pods*, etc.), and the word *masts* (in the sense of a unit of measurement) might be a Lithuanism.

In the future, the obsolete part of vocabulary from the dictionary of J. Langius should be further analysed from various aspects. Eventually it might lead to new conclusions both in the field of the old Latvian dictionaries and in the field of Lower Kurzeme sub-dialects (comparing the data of J. Langius with the contemporary dialectal vocabulary).

Avoti un literatūra

Brasche 1875 – *Allererste Anleitung zum Gebrauch der lettischen Sprache für Deutsche von G. Brasche.* I. Abteilung: Grammatik, II. Abteilung: Lettisch-Deutsches Lexikon, III. Abteilung: Deutsch-Lettisches Lexikon, IV. Abteilung: Gespräche. Libau : Verlag von G. L. Zimmermann, 1875.

Bušmane 1989 – **Bušmane, Brīgita.** *Nīcas izloksne.* Rīga : Zinātne, 1989.

EH I, II – **Endzelīns, Jānis; Hauzenberga, Edīte.** *Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai.* 1.–2. sējums. Rīga, 1934–1946.

Depkin 1704 II – **Depkin, Liborius.** *Lettisches Wörterbuch 2. The original manuscript transcribed and annotated by Trevor G. Fennell.* Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, [1704] 2006.

Elvers 1748 – **Elvers, Caspar.** *Liber memorialis letticus.* Riga : Samuel Lorenz Frēltch, 1748.

ĒIV I–III – **Kagaine, Elga; Raģe, Silvija.** *Ērģemes izloksnes vārdnīca.* 1.–3. sējums. Rīga : Zinātne, 1977–1983.

Fürecker I – Lettisches und Teutsches Wörterbuch zusahmen geschrieben und mit fleiß gesamlet Von Christopher Fürecker [1685]. Trevor G. Fennell. *Fürecker's dictionary: the first manuscript.* Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997.

Fürecker II – Christoph Füreckers Candidat des Predigtamts in Kurland lettisch-deutschen Wörterbuchs erster theil A–P, zweyter Theil R–Z [1685]. Trevor G. Fennell. *Fürecker's dictionary: the second manuscript.* Rīga : Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1998.

Karulis 2001 – **Karulis, Konstantīns.** *Latviešu etimoloģijas vārdnīca.* Rīga : Avots, 2001.

Lange 1773 – *Lettisch-Deutscher Theil des vollständigen Lettischen Lexici, darinnen nicht nur sämtliche Stammwörter dieser Sprache samt ihren Abstammungen, sondern auch die seltene, nur in gewissen Gegenden gebräuchliche Wörter, zum Nachschlagen, angezeigt werden.* Schloß Ober//Pahlen, 1773.

Lange 1777 – *Vollständiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon, nach den Hauptdialecten in Lief= und Curland ausgefertigt von Jacob Lange,* Generalsuperintendenten der Herzogthums Liefland. Mitau, gedruckt bey I. Fr. Steffenhagen, Hochfürstl. Hofdrucker, 1777.

Langijs [1685] 1936 – *Lettisch-Deutsches Lexicon worinnen Der Lettischen Sprachen Gründe, Wörter, Bedeutung vnd Gebrauch in deutscher Sprachen gezeiget vnd erkläret werden.* Sampt einer kurtzen Grammatica, wodurch Den Außländern ein richtiger Weg gewiesen wird zur Erlernung der Lettischen Sprachen leichtlich zukommen, gestellet vnd außgegeben von Johanne Langio, Pastoren zur Ober vnd Nieder=Bartaw in Curland. *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāna Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku.* Pec manuskripta fotokōpijas izdevis un ar īsu apcerējumu par Langija dzīvi, rakstību un valodu papildinājis E. Blese. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936.

LD – Barons, Krišjānis; Visendorfs, Henrijs. *Latvju dainas.* 1.–6. sēj. Jelgava, Sanktpēterburga, 1894–1915.

Lettus 1638 – *LETTUS, Das ist Wortbuch / Sampt angehegtem täglichem Gebrauch der Lettischen Sprache; / Allen vnd jeden Außheimischen / die in Churland / Semgallen vnd Lettischem Liefflande bleiben / vnd sich redlich nehren wollen / zu Nutze verfertigt / Durch / GEORGIVM MANCELIVM Semgall. der H. Schrifft Licentiatum &c. Erster Theil.* Gedruckt vnnd verlegt zu Riga / durch Gerhard Schröder / Anno M. DC XXXVIII [1638].

LFV I-II – **Laua, Alise; Veinberga, Silvija; Ezeriņa, Aija.** *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca.* I daļa A–M; II daļa N–Z. Rīga : Avots.

LKV – *Latviešu konversācijas vārdnīca.* I–XXI sējums. Galv. red. A. Švābe, A. Būmanis, K. Dišlērs. Rīga, 1927–1940.

LKŽ -e – *Lietuvių kalbos žodynas* (t. I–XX, 1941–2002): *elektroninis variantas /* redaktorių kolegija: G. Naktiniéné (vyr. redaktorė), J. Paulauskas, R. Petrokiené, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė. Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 2005. Pieejams: <http://www.lkz.lt/startas.htm>

LLVV -e – *Latviešu literārās valodas vārdnīca.* Elektroniskā versija. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/llvv/>

LSD -e – *Latviešu sakāmvārdu datorfonds.* Pieejams: <http://valoda.ailab.lv/folklora/sakamvardi/>

ME I-IV – **Mīlenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca.* Redīgējis, papildinājis, turpinājis Jānis Endzelīns. 1.–4. sējums. Rīga, 1923–1932.

Phras. 1638 – *PHRASEOLOGIA LETTICA, Das ist: Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache.* Verfertigt / durch GEORGIVM MANCELIVM, Semgallum, der H. Schrifft Licentiatum &c. Ander Theil. Dielem ist beygefütget das Spruchbuch Salomonis. Zu Riga Gedruckt vnnd Verlegt durch Gerhard Schröder, 1638.

Sehwers 1953 – **Sehwers, Johannes.** *Sprachlich-Kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den Deutschen einfluss im Lettischen.* Berlin : In Kommission bei Otto Harrassowitz Wiesbaden, 1953.

SMN -e – *Seno mērvienību nosaukumi.* Pieejams: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=166&id=444>

Stender 1789 I-II – *Lettisches Lexikon.* In zweien Theilen abgefasset, und den Liebhabern der lettischen Litteratur gewidmet von Gotthard Friedrich Stender, Präpositus emeritus zu Selburg, Pastor zu Selburg und Sonnaxt, und der k. d. G. zu Göttingen M. Mitau, gedruckt bey I. F. Steffenhagen, Hochfürstl. Hofbuchdrucker, [1789].

Tēz. -e – *Tēzaurs.* Vārdnīcu sastādījis Andrejs Spektors. Pieejams. www.tezaurs.lv

Ulmann 1872 – *Lettisches Wörterbuch.* Erster Theil. Lettisch-deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann, Riga, 1872.

Ulmann 1880 – *Lettisches Wörterbuch von Ulmann und Brasche.* Zweiter Theil. Deutsch lettisches Wörterbuch mit Zugrundelegung des von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann zurückgelassenen Manuscriptes bearbeitet von Gustav Brasche, Pastor emer., Riga u Leipzig, 1880.

Zemzaris 1981 – **Zemzaris, Jānis.** *Mērs un svars Latvijā 13.–19. gs.* Rīga : Zinātne, 1981.

Māris BALTIŅŠ (Valsts valodas centrs)

**DIVI MAZ PAMANĪTI LATVIEŠU VALODAS PĒTNIEKI –
JĀNIS SANDERS UN JURIS ALUNĀNS II**

**TWO DISREGARDED LATVIAN LINGUISTS –
JĀNIS SANDERS AND JURIS ALUNĀNS II**

Atslēgvārdi: latviešu valodniecības vēsture, terminoloģija, kalendārvārdi, pūrisms, Jānis Sanders, Juris Alunāns II.

Keywords: history of Latvian linguistics, terminology, calendar names, purism, Jānis Sanders, Juris Alunāns II.

Summary

There are several personalities having made some contribution to Latvian linguistics, but still disregarded in systematic bibliographies and biographical dictionaries. This paper deals with two of them: the Lutheran pastor Jānis Sanders (1858–1951) and Juris Alunāns (a person with an identical first name and family name with the famous ideologue of Neo-Latvians). The biographical data of the latter are still unclear, but it seems to be correct to call him Juris Alunāns II.

J. Sanders started his linguistic activities in the 80ies of the 19th century. His main fields of activity were modernization of unnecessary borrowings in Latvian and Latvian personal names. In his position he was quite puristic but he strongly criticized the German type of purism with the emphasis on calques, proposing the use of old Baltic or even Indo-European roots. According to him a good deal of the old Finno-Ugric, Slavonic and German borrowings should be replaced by more Baltic ones too. J. Sanders strongly insisted on a broader use of original Latvian personal names and on introducing them as calendar names in Latvian calendars instead of the biblical names. He is well known in the history of Latvian Lutheran church as an advocate of modernization and Lettonization of liturgy and his attempts to minimize the use of the Old Testament.

Activities of J. Alunāns II are known only from his analytical book reviews published in newspapers and journals, including “Latvis”, “Izglītības Ministrijas Mēnešraksts” and “Burtnieks”. This period of his activities covers slightly more than ten years. Serious critical analysis concerning conceptual problems of “Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca” (Dictionary of Scientific Terms) was published in 1923. Another, even more important article, issued in 1925 and 1926, was dedicated to the first volume of K. Mīlenbahs “Latviešu valodas vārdnīca”, especially regarding the inconsistency in the selection of borrowings and neologisms. His article provoked quite a sharp answer from J. Endzelīns, although later J. Endzelīns accepted some of J. Alunāns II proposals and included the majority of his corrections in the list of corrigenda in the IV volume of the dictionary. A similar broad-scale analysis of the last (45th) issue of the main part of K. Mīlenbahs’ dictionary was published in 1933. More practical language issues and his opinions on current trends in Latvian appeared in the review (1929) of J. Endzelīns’ book “Dažādas valodas kļūdas”.

It is necessary to carry out a more active research into the minor or peripheral figures in Latvian linguistics (like J. Sanders and J. Alunāns II) to obtain a clearer picture of dominant ideas in different periods of its historical development.

Literatūra

Alunāns II 1923 – Alunāns, Juris. Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca (Lasītāja piezīmes). *Latvis*, 1923, Nr. 428, 11. febr.; Nr. 447, 7. marts; Nr. 454, 20. marts; Nr. 458, 24. marts; Nr. 518, 12. jūn.; Nr. 528, 26. jūn.; Nr. 574, 18. aug.; Nr. 576, 21. aug.; Nr. 586, 1. sept.; Nr. 594, 11. sept.; Nr. 597, 14. sept.; Nr. 598., 15. sept.; Nr. 613, 5. okt. (sic!); Nr. 614, 4. okt.

Alunāns II 1925 – Alunāns, Juris. Latviešu valodas vārdnīca (Lasītāja piezīmes). *Latvis*, 1925, Nr. 1240, 17. nov.; Nr. 1273, 29. dec.; Nr. 1274, 30. dec.

Alunāns II 1926a – Alunāns, Juris. „Latviešu valodas vārdnīcas” lietā. *Latvis*, 1926, Nr. 1288, 17. janv.

Alunāns II 1926b – Alunāns, Juris. Latviešu valodas vārdnīca (Lasītāja piezīmes). *Latvis*, 1926, Nr. 1296, 28. febr.; Nr. 1297, 29. febr.; Nr. 1326, 5. marts; Nr. 1379, 12. maijs; Nr. 1380, 13. maijs.

Alunāns II 1929 – Alunāns, Juris. „Dažādas valodas klūdas” (Lasītāja piezīmes). *Burtnieks*, 1929, Nr. 2, 190.–192. lpp.; Nr. 3, 280.–286. lpp.

Alunāns II 1933 – Alunāns, Juris. Latviešu valodas vārdnīcas XLV burtnīca. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1933, Nr. 7/8, 106.–116. lpp.; Nr. 9, 224.–229. lpp.; Nr. 10, 331.–334. lpp.; Nr. 11, 459.–463. lpp.; Nr. 12, 556.–559. lpp.

Augstkalns 1934 – Augstkalns, Alvilis. *Mūsu valoda, viņas vēsture un pētītāji*. Rīga : Valters un Rapa, 1934.

Baltiņš 2011 – Baltiņš, Māris. Laikabiedru vērtējumi par *Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcu* (1922): konstruktīva kritika un mūžīgie jautājumi. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* : rakstu krājums, 15 (2). Liepāja : LiePA, 2011, 17.–26. lpp.

Baltiņš 2016 – Baltiņš, Māris. Mīlenbaha vārdnīcas tapšanas un izdošanas gaitas atspoguļojums presē. *Latviešu valodas vārdnīca. Valsts valodas komisijas raksti*, 8. sējums. Rīga : Zinātne, 2016, 159.–205. lpp.

Dravnieks 1891 – Dravnieks, Hermīne un Jēkabs. Latviešu konversācijas vārdnīca. Uzaicinājums. *Balss*, 1890, Nr. 52, 26. dec.

Endzelīns 1926 – Endzelīns, Jānis. „Latviešu valodas vārdnīcas” lietā. *Latvis*, 1926, Nr. 1279, 6. janv.

Endzelīns 1932 – Endzelīns, Jānis. Gala vārds. *K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīca*. Redīgējis, papildinājis, nobeidzis J. Endzelīns. IV. sējums. Rīga : Kultūras fonda izdevums, 1929–1932, 849.–860. lpp.

Kāds klausītājs 1917 – Kāds klausītājs. Pirmā vaga latviešu akadēmiskās teoloģijas druvā. *Līdums*, 1917, Nr. 28, 2. febr.

M 1888 – M. Domas par latviešu valodas kuplināšanu. *Dienas Lapa*, 1888, Nr. 157, 12. jūl.; Nr. 158, 13. jūl.; Nr. 159, 14. jūl.; Nr. 161, 18. jūl.

Mīlenbahs 2014 – Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets. Sast. I. Druviete, atb. red. S. Lagzdiņa. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2014.

Sanders 1888 – Sanders, Jānis. Atskats uz Latvīskās literatūras 300 gadiem. *Rakstu krājums izdots no Rīgas Latviešu Biedrības Zinību Komisijas*. 4. krājums. Jelgava : E. Zīslaka apgāds, 1888, 61.–70. lpp.

Sanders 1921 – Sanders, Jānis. Par kristamiem vārdiem. *Svētdienas Rīts*, 1921, Nr. 8, 29. maijs.

Sanders 1923 – Sanders, Jānis. Tālrunis, ģērbons un pasūtīt. *Latvijas Sargs*, 1923, Nr. 192, 9. sept.

Sanders 1932 – Sanders, Jānis. Mūsu krustamie vārdi. *Rūjienas Vēstnesis*, 1932, Nr. 14, 4. marts.

Sanders 1937 – **Sanders, Jānis.** Propagandēsim valodas labošanu. *Universitas*, 1937, Nr. 13 (120), 15. nov., 347.–348. lpp.

Sanders 1944 – **Sanders, Jānis.** Mani 60 darba un cīņu gadi. *Laikmets*, 1944, Nr. 10, 3. marts, 154. lpp.

Talonens 2016 – **Talonens, Jouko.** *Cīņa par luterāņu mācītāju izglītību. LELB Teoloģiskā institūta vēsture. 1923–1937.* Rīga : Luterisma mantojuma fonds, 2016.

Vanags 2008 – **Vanags, Pēteris.** Latviešu valodas standartizācijas problēma 19. gadsimtā: valodas kopēju maiņa. *Latvijas Universitātes Raksti*, 731. sējums. *Literatūrzinātne, folkloristika, māksla.* Rīga : Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2008, 62.–71. lpp.

Maija BRĒDE (Latvijas Universitāte)

**PUBLISKĀ INTONĀCIJAS STILA IZPAUSME
POLITISKĀ DISKURSA IETVAROS**

**PUBLICISTIC STYLE OF INTONATION
WITHIN THE FRAMEWORK OF POLITICAL DISCOURSE**

Atslēgvārdi: publiskā runa, publiskais intonācijas stils, politiskais diskurss, toņa grupa, nukleārais tonis, ritms.

Keywords: public speech, publicistic style of intonation, political discourse, tone group, nuclear tone, rhythm.

Summary

Public political speeches represent a genre of political discourse that reveals strategies of attaining certain political goals by a choice of language. Political discourse analysis concentrates on how and to what extent the linguistic choice serves some political effect. Language is used as a means of control, persuasion and manipulation. It has been stated that all language levels are involved for the purpose, including the phonological level. Public speech variants are distinguished by their communication form and the corresponding phonostylistic attributes.

The article presents an insight into some phonostylistic features of the publicistic style of intonation in Latvian on the basis of speeches/addresses by a prominent political figure of Latvia. The purpose of the publicistic style apart from outlining ways of presenting selected information is designing techniques of convincing the audience of particular views and of affecting the listeners emotionally.

Two full New Year addresses (2014, 2015) delivered by the ex-prime minister of Latvia Laimdota Straujuma were chosen for auditive analysis. The aim was to single out approaches to achieve the effect of prominence, the segmentation of the flow of speech and the use of nuclear tones in the final and non-final tone groups.

The results of the analysis permit us to characterize public political speeches as expressive, persuasive and emotional. The public speaker's manner points to personal participation in the message and identification with the nation's aspirations. The segmentation of the speech demonstrates how the speaker is interpreting the text in view of the significance attached to certain parts of the addresses. There are instances when the phonetic division of the utterances coincides with the grammatical constructions, however, in a great number of cases the borderlines introduced by pauses single out individual members of the sentence or just separate words. Prominent function words highlight some stretches of speech, at the same time adding to the emotional colouring of the performance and to the perception of the rhythmical structure. The particular rhythmical structure is greatly affected by half-accented lexical words which also direct the listeners' attention to the meaning of the following words.

The final tone units are pronounced with falling tones, most often with relatively high falls. The nuclear tones in the non-final tone units are more various with the falling tones predominant that makes the segments sound particularly prominent. The other tones registered are: a low or mid rise, a high rise, a fall-rise and a rise-fall. The whole intonation contour and especially the chosen nuclear tones depend greatly on how emotional the speaker feels. Thus, there are a number of factors that contribute to the

phonostylistic characteristics of the public political speech. They in turn are determined by the content of the speech, the target audience, the speaker's personal traits of character which explains the variability of style markers.

Avoti un literatūra

- Apele 2011 – Apele, Antonija.** *Prasme runāt publiski*. Rīga : Zvaigzne, 2011.
- Brēde 2010 – Brēde, Maija.** Valodas variācijas intonācijas stilu izpausmē. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* : rakstu krājums, 14 (1). Liepāja : LiePA, 2010, 67.–74. lpp.
- Brēde 2011 – Brēde, Maija.** Nukleāro тоņu funkcionālā slodze informatīvā intonācijas stila kontekstā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* : rakstu krājums, 15 (1). Liepāja : LiePA, 2011, 59.–64. lpp.
- Brēde 2012 – Brēde, Maija.** Vērojumi publiskā intonācijas stila raksturojumā latviešu valodā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* : rakstu krājums, 16 (1). Liepāja : LiePA, 2012, 42.–51. lpp.
- Brēde 2013 – Brēde, Maija.** Characteristics of the Publicistic Style of Intonation in English and Latvian. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*: Vol. 3. Faculty of Humanities, UL. Riga, 2013, pp. 4–19.
- Ceplītis, Katlape 1968 – Ceplītis, Laimdots; Katlape, Nora.** *Izteiksmīgas runas pamati*. Rīga : Zinātne, 1968.
- Geikina 2003 – Geikina, Silvija.** *Retorikas pamati*. Rīga : RaKa, 2003.
- Holmes 2001 – Holmes, Janet.** *Introduction to Sociolinguistics*. Edinburgh : Longman, 2001.
- Straujuma 2014 – Straujuma, Laimdota.** *Jaungada uzruna* [sk. 2016. g. 27. febr.]. Pieejams: <http://www.ltv.lsm.lv/lv/raksts/31.12.2014-ministrs-prezidentes-laimdot>
- Straujuma 2015 – Straujuma, Laimdota.** *Jaungada uzruna* [sk. 2016. g. 5. martā]. Pieejams: <http://www.ltv.lsm.lv/lv/raksts/31.12.2015-ministrs-prezidentes-laimdot>
- Van Dijk 2000 – Van Dijk, Teun A.** *Discourse as Social Interaction*. London, Thousand Oaks, New Deli : SAGE Publications, 2000.
- Widdowson 2007 – Widdowson, Henry G.** *Discourse Analysis*. Oxford : Oxford University Press, 2007.
- Wilson 2003 – Wilson, John.** Political Discourse. *The Handbook of Discourse Analysis*. Malden, Oxford, Melbourne, Berlin : Blackwell Publishing, 2003, pp. 398–415.
- Соколова et. al. 1991 – Соколова, Марина; Гинтовт, Ксения; Тихонова, Ирина; Тихонова, Раиса.** *English Phonetics*. Москва : Высшая школа, 1991.

Ojārs BUŠS (LU Latviešu valodas institūts)

Sala. KĀDA JOPROJĀM NE GLUŽI DROŠA ETIMOLOGIJA

LATVIAN *sala* ‘island’ – A WORD OF A STILL DISCUSSIBLE ORIGIN

Atslēgvārdi: latviešu valoda, somugru valodas, aizgūšana, etimoloģija, latv. *sala*.

Keywords: Latvian, Finno-Ugrian, borrowing, etymology, Latv. *sala*.

Summary

Some Finnish linguists have considered the Latv. (and Lith.) *sala* ‘island’ to be a loanword, borrowed from Finnic languages. However, most of the etymologists are of a contrary opinion, namely, that Latv. *sala* is a word of Indo-European origin, and similar Finnic words (Est. *salu*, Finnish *salo*) are borrowed from the Baltic languages. The Baltic (Latv. and Lith.) *sala* can be traced back to Ide. **sol-eh₂-* (Derksen 2015, 387). However, the question still under discussion in the following: is the origin of Latv. *sala* ‘village’, kindred to that of *sala* ‘island’ or is *sala* ‘village’ akin to the words of Slavonic languages, e. g., Russ. *село*, and thus *sala* ‘island’ and *sala* ‘village’ would be words of different origin (as argued, e. g. by Antons Breidaks, Konstantīns Karulis, Ilga Jansone; the possibility of the existence of different etymons of *sala* ‘island’ and *sala* ‘village’ respectively is considered by Rick Derksen, too). However, there are arguments for a contrary opinion, namely, proposing that *sala* ‘village’ is a result of the development of the lexical meaning of *sala* ‘island’; the common semantic element (seme) in both meanings under analysis reflects the circumstance that both an island and a village are items clearly dissociated from their surroundings. The possibility of some semantic interference of Russ. *село* in Latv. *sala* ‘village’ have to be considered, too.

What to the Finno-Ugrian languages, nowadays we have the semantically most identical equivalent of the Baltic *sala* nowadays in Saami, and this circumstance shows that the borrowing from the Baltic has come about quite early. The Finnish *saari* ‘island’ (and similar words in other Finnic languages) is probably a loanword from some ancient unknown Indo-European dialect, and thus kindred to Latv. *sala*.

Literatūra

- Ariste 1971 – Ariste, Paul.** Die ältesten Substrate in den ostseefinnischen Sprachen. *Советское финно-угроведение*, Nr. 7, 1971, 251.–258. lpp.
- Bednarczuk 1977 – Bednarczuk, Leszek.** Finno-Ugric Loans in Baltic. *Journal of Baltic Studies*, Nr. 2, 1977, 99.–104. lpp.
- Breidaks 2007 – Breidaks, Antons.** *Darbu izlase*. 1. sēj. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2007.
- Derksen 2015 – Derksen, Rick.** *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston : Brill, 2015.
- EES 2012 – Eesti etüümoloogiasõnaraamat.** Koostanud ja toimetanud Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Tallinn : Eesti Keele Sihtasutus, 2012.
- EKSS V2 – Eesti kirjakeele seletussõnaraamat.** V köide 2. vihik. *rädisema-sentimeetririhm*. Peatoimetaja Rudolf Karelson. [Tallinn] : Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Keele Instituut, 1998.

- Endzelīns 1943 – Endzelīns, Jānis.** *Senprūšu valoda. Ievads, gramatika un leksika.* Rīga : Universitate, 1943. Arī: **Endzelīns, Jānis.** *Darbu izlase. IV₂.* Rīga : Zinātne, 1982, 9.–351. lpp.
- Endzelīns 1956 – Endzelīns, Jānis.** *Latvijas PSR vietvārdi.* I d. 1. sēj. A–J. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1956.
- Jansone 2007 – Jansone, Ilga.** No *cepurēm* un *lakatiem* līdz *salām* un *ārēm*. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis.* A daļa, 61. sēj., Nr. 4, 2007, 47.–77. lpp.
- Karulis 1992 – Karulis, Konstantīns.** *Latviešu etimoloģijas vārdnīca.* I–II. Rīga : Avots, 1992.
- Laumane 1996 – Laumane, Benita.** *Zeme, jūra, zvejvietas.* Rīga : Zinātne, 1996.
- LKŽ I – Lietuvių kalbos žodynas,** I. Antras leidimas. Ats. red. J. Kruopas. Vilnius : „Minties” leidykla, 1968.
- LKŽ XII – Lietuvių kalbos žodynas,** XII. Vyr. red. K. Ulvydas. Vilnius : Mokslas, 1981.
- ME – Milenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca.* Redigējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. I–IV. Rīga : Kultūras fonds, 1923–1932.
- Rix 2001 – Lexicon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen.** Unter Leitung von Helmut Rix. Wiesbaden : Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2001.
- RR II – Būga, Kazimieras.** *Rinktiniai raštai,* II. Vilnius : Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959.
- SSA III – Suomen sanojen alkuperä,** III. R–Ö. Päätoimittaja [Ed.] Ulla-Maija Kulonen. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 2000.
- SKES IV – Itkonen, Erkki; Joki, Aulis J.** *Suomen kielen etymologinen sanakirja,* IV. Helsinki : Suomalais-Ugrilainen Seura, 1969.
- Stafecka 2010 – Stafecka, Anna.** Apdzīvoto vietu nosaukumi latviešu valodas izloksnēs. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis.* A daļa, 64. sēj., Nr. 3/4, 2010, 80.–89. lpp.
- Thomsen 1890 – Thomsen, Vilhelm.** *Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog.* København : Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer), 1890.
- Wiedemann [1893] 1973 – Wiedemann, Ferdinand Johann.** *Estrisch-deutsches Wörterbuch.* Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn : Valgus, 1973.
- Zeps 1962 – Zeps, Valdis J.** *Latvian and Finnic Linguistic Convergences.* Bloomington : Indiana University, The Hague : Mouton & Co, 1962.
- Даль [1881] 1955 – Даль, Владимир.** *Толковый словарь живого великорусского языка.* Том II. И–О. Москва : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955.
- Коведяева 1966 – Коведяева, Евгения.** Лугово-восточный марийский язык. *Языки народов СССР.* III. *Финно-угорские и самодийские языки.* Отв. ред. В. И. Лыткин, К. Е. Майтанская. Москва : Наука, 1966, 221.–240. lpp.
- Фасмер 1971 – Фасмер, Макс.** *Этимологический словарь русского языка.* Том III. (*Муза–Сям*). Москва : Прогресс, 1971.

Anete DAINA (LU Latviešu valodas institūts)

ĒRGEMES IZLOKSNE 21. GADSIMTĀ⁴

SUB-DIALECT OF ĒRGEME IN THE 21st CENTURY

Atslēgvārdi: izloksne, izloksnes pārmaiņas, fonētika, morfoloģija, leksika, aizguvumi.

Keywords: sub-dialect, change, phonetics, morphology, vocabulary, borrowings.

Summary

The present gives an insight into the situation of one of the Latvian sub-dialects – the sub-dialect spoken in Ērgeme. This research is based on materials gathered by interviewing speakers of the dialect. The civil parish of Ērgeme belongs to Valka municipality, an area in the region of Vidzeme. It borders on Estonia (approx. 20 km of border length), as well as the Latvian civil parishes of Valka, Jērcēni, Ēvele, Kārkī and Naukšēni. The largest settlements in the area are Ērgeme, Turna, and Omuli. The sub-dialect of Ērgeme belongs to the Middle dialect of Latvian, and is among those sub-dialects that have three types of syllable tones – the level, falling, and broken tone.

This article analyzes the most typical phonetic, morphological and lexical features of the sub-dialect of Ērgeme. In order to better understand the situation and the vitality of the sub-dialect in the 21st century, the recent recordings are compared with the data acquired in the 20th century. The analysis of the results shows that the most prominent phonetic and morphological features still exist, even though their usage has diminished in some cases. Quite many features which were fixed in the 20th century were no longer observed in the recent research – thus, they are either only rarely used or have disappeared altogether.

The vocabulary of the Ērgeme sub-dialect contains both native words and a number of borrowings – mostly of Germanic origin, and some Slavic and Finno-Ugric borrowings as well (e. g. some Estonian borrowings which are due to the proximity with Estonia). Comparison of the recent data with those fixed in the “Dictionary of Ērgeme Sub-dialect” (“Ērgemes izloksnes vārdnīca”; the respondents of the data used in this dictionary were born between 1874 and 1912) shows that among the dialectal vocabulary registered in Ērgeme today, more than half coincide fully with the words that can be found in the said dictionary, while 7 words differ phonetically, morphologically or semantically.

Avoti un literatūra

Bušs 1977 – Bušs, Ojārs. Baltvācu sarunu valodas ietekmes pēdas latviešu valodas leksikā. *Baltistica*. II priedas. Vilnius : Leidykla „Mokslas”, 1977, 55.–62. lpp.

Daina 2014 – Daina, Anete. Izlokšņu iezīmes strencēniešu runā: sociolinguistisks aspekts. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 18 (1). Liepāja : LiePA, 2014, 65.–73. lpp.

Daina 2015 – Daina, Anete. Vijciema izloksne senāk un tagad. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 19 (1). Liepāja : LiePA, 2015, 32.–40. lpp.

⁴ Raksts sagatavots, balstoties uz materiāliem, kas iegūti LZP projekta *Latviešu valodas dialekti 21. gs.: sociolinguistiskais aspekts* izpildes gaitā.

- Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis.** *Latviešu valodas gramatika.* Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- ĒIV I–III – Kagaine, Elga; Raģe, Silvija.** *Ērģemes izloksnes vārdnīca.* 1.–3. sēj. Rīga : Zinātne, 1977–1983.
- Jansone 2000 – Jansone, Ilga.** *Dr.habil.philol. Elga Kagaine. Bibliogrāfija.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2000.
- Kagaine 2004 – Kagaine, Elga.** *Lokālie somugrismi latviešu valodas Ziemeļrietumvidzemes izloksnēs.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2004.
- Karulis II – Karulis, Konstantīns.** *Latviešu etimoloģijas vārdnīca.* 2. sēj. Rīga : Avots, 1992.
- Kursīte 2009 – Kursīte, Janīna.** *Tautlietu vārdene.* Rīga : Nemateriālā kultūras mantojums valsts aģentūra, 2009.
- LVDA 1995 – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika. Kartes.** Pielikums grāmatai *Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika.* Rīga : Zinātne, 1995.
- LVV 2007 – Latviešu-vācu vārdnīca.** Sast. Valdis Bisenieks. Rīga : Atēna, 2007.
- ME II–IV – Mīlenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca.* Redīģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 2.–4. sējums. Rīga : 1923–1932.
- Raģe 1964 – Raģe, Silvija.** Ērģemes, Lugažu un Valkas izloksnes fonētika un morfoloģija. *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta raksti.* 8. sējums. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1964.
- Raģe 2003a – Raģe, Silvija.** Ērģemes, Lugažu un Valkas izloksnes leksika. *Darbu izlase.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2003, 155.–192. lpp.
- Raģe 2003b – Bušmane, Brigitā; Bušs, Ojārs; Kagaine, Elga.** Baltijas somu valodu aizguvumi latviešu valodā, ko pirms etimoloģizējis J. Endzelīns. *Darbu izlase.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2003, 271.–336. lpp.
- Rudzīte 1964 – Rudzīte, Marta.** *Latviešu dialektoloģija.* Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.
- valka.lv – Valkas novada domes materiāli.** Pieejami: www.valka.lv
- VIV I–II – Ādamsons, Eduards; Kagaine, Elga.** *Vainižu izloksnes vārdnīca.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2000.

Agita KAZAKEVIČA (LU Latviešu valodas institūts)

**SEKUNDĀRI PREDIKATĪVA SAKARA VIETA
SINTAKTISKO SAKARU SISTĒMĀ⁵**

**PLACE OF SECONDARY PREDICATIVE RELATION
IN THE SYNTACTIC RELATION SYSTEM**

Atslēgvārdi: sintaktiskais sakars, sakārtojums, pakārtojums, predikatīvais sakars, sekundāri predikatīvais sintaktiskais sakars.

Keywords: syntactic relation, coordination, subordination, predication, secondary predicative syntactic relation.

Summary

According to syntacticians, syntactic relations and their nature is, perhaps, the most significant issue of any syntactic theory, and any theory is based on understanding such relations (Matthews 2007, 2; Beitiņa 2009, 20; Lokmane 2015, 27). As the author mainly focuses on the secondary predicative relation, the types of syntactic relations are not described in details in the article. (See detailed description of the types of syntactic relations in Latvian Grammar LVG 2013, 698–705.)

The article deals with the characteristics of syntactic relation and the types in Latvian linguistics – how many and what types of syntactic relation are defined; what secondary predicative relation is and its place in the hierarchy of syntactic relations.

When the place of the secondary predicative relation mentioned in the title is described in the syntactic relation system, the secondary predicative relation is located between the predicative relation, which is also the syntactic relation of the sentence, and word combination relations – coordination and subordination. When a member of a sentence expressed by an indeclinable participle or an infinitive is considered to be connected to the syntactic relation of subordination, the hierarchy of syntactic relations is confused.

Predicative relation is a compulsory prerequisite of the presence of the secondary predicative relation, because, as the title suggests it, the secondary predictability is only present on the basis of true predictability.

Avoti

- Bērziņš, Māris.** *Svina garša*. Rīga : Dienas Grāmata, 2015.
KDi – Kultūras Diena un Izklaide, laikraksta *Diena* pielikums.
Pastore, Luīze. *Svešinieka atnākšana*. Rīga : Neputns, 2015.
Sestdiena – laikraksta *Diena* pielikums.

⁵ Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas *Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības* projektā „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā”.

Literatūra

- Beitiņa 2009 – Beitiņa, Maigone.** *Mūsdienu latviešu literārās valodas sintakse.* Liepāja : LiePA, 2009.
- Freimane 1985 – Freimane, Inta.** *Vienkāršs teikums un tā paplašināšana.* Rīga : LVU, 1985.
- Freimane 2013 – Freimane, Inta.** Arturs Ozols latviešu sintaksē. *Arturs Ozols (1912–1964). In honorem. Res Latvienses*, II. LU HZF LBN raksti. A. Kalnača, O. Lāms (sast. un red.). Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 17.–33. lpp.
- Holvūts 2012 – Holvūts, Aksels.** *Vispārīgās sintakses pamati.* Tulk. Lāsma Sirmule. Zin. red. Ilze Lokmane. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2012.
- Kārkliņš 1967 – Kārkliņš, Jūlijs.** Artura Ozola darbi valodniecībā. *Arturs Ozols. Raksti valodniecībā.* Rīga : Zinātne, 1967, 35.–102. lpp.
- Kārkliņš 1976 – Kārkliņš, Jūlijs.** *Vienkāršs teikums sintakses sistēmā, izpētes aspekti, diferenciālās pazīmes.* Liepāja : LVPI, 1976.
- Lokmane 2002 – Lokmane, Ilze.** Sekundāri predikatīvs komponenti kā teikuma loceklis. *Baltu filoloģija* : rakstu krājums, XI (1). Rīga : LU, 2002, 47.–64. lpp.
- Lokmane 2015 – Lokmane, Ilze.** Sintakse „Latviešu valodas gramatikā”. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*, 10. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2015, 24.–34. lpp.
- LVG 2013 – Latviešu valodas gramatika.** Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2013.
- Matthews 2007 – Matthews, Peter Hugo.** *Syntactic Relations. A Critical Survey.* United Kingdom : Cambridge University Press, 2007.
- MLLVG II – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. II. Sintakse.** Rīga : LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962, VII–XXXI. lpp.
- Ozols 1961 – Ozols, Arturs.** *Latviešu tautasdzesmu valoda.* Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1961; otrs labots izd. : Zvaigzne, 1993.
- Valdmanis 1989 – Valdmanis, Jānis.** *Sintaktiskie sakari teikumā. Vienkāršs teikums.* Ceplītis Laimdots, Rozenbergs Jānis, Valdmanis Jānis. *Latviešu valodas sintakse.* Rīga : Zvaigzne, 1989, 13.–62. lpp.
- Valdmanis 1996 – Valdmanis, Jānis.** *Vārda un sintakses konstrukciju semantika un sintakse.* Zinātnisko darbu kopsavilkums habilitētā filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga, 1996.
- VPSV 2007 – Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca.** V. Skujīņa (red.). Rīga : Latviešu valodas institūts, Valsts valodas aģentūra, 2007.

Dzintra LELE-ROZENTĀLE (Ventspils Augstskola)

**MULTILINGVISMA IZPAUSMES FORMAS
NIKOLAJA ZĒMANĀ FON JESERSKA
„DINAKANTSCHE GESCHICHTEN IN GEDICHTEN” (1913)**

**AUSWIRKUNGEN DER MEHRSPRACHIGKEIT IN DER SAMMLUNG
„DINAKANTSCHE GESCHICHTEN IN GEDICHTEN”
VON NIKOLAI SEEMANN VON JESERSKY (1913)**

Atslēgvārdi: multilingvisms, Baltijas vācu valoda, aizguvumi, pusvācu valoda, mazvācu valoda.

Schlüsselwörter: Mehrsprachigkeit, baltisches Deutsch, Entlehnungen, Halbdeutsch, Kleindeutsch.

Zusammenfassung

Die zweite Auflage der Gedichtsammlung *Dinakantsche Geschichten in Gedichten* (1913) des baltischen Lokalpoeten Nikolai Seemann von Jesersky setzt diejenige in den baltischen Ostseeprovinzen beliebte Tradition der humoristischen Literatur fort, deren regionale Charakter durch die Anpassung bekannter literarischer Sujets an das Milieu der einfachen Stadtbewohner Rigas erreicht wurde. Die hier gewählte sprachliche Varietät, die in der Fachliteratur dem sogenannten *Halbdeutsch* zugeschrieben wird, lässt Fragen nach dessen Charakter offen: Die halbdeutsche Varietät soll das Deutsch der nichtdeutschen Bevölkerung darstellen, deren deutschsprachige Rede zahlreiche Interferenzerscheinungen kennzeichnet. Die Analyseergebnisse der Texte und des hinzugefügten Wörterbuchs, die neben dem starken niederdeutschen Anteil auch zahlreiche Entlehnungen aus dem Russischen und Lettischen, sowie auch Lehnwörter aus dem Jiddischen und anderen kontaktierenden Sprachen enthalten, stimmen mit der ethnischen Zusammensetzung der Stadtbewölkerung in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts überein. Die dargestellte Varietät markiert außerdem die Rolle, welche die Sprachgemeinschaft des einfachen Stadtbewohners gespielt hat.

Das in den Gedichten dargestellte soziale Milieu und der Charakter der Sprachkontakteinwirkungen lassen aber die Zuordnung zum Halbdeutschen infrage stellen: Außer den Entlehnungen aus dem Lettischen, die auch aus anderen Quellen der deutschbaltischen Umgangssprache bekannt sind, finden sich keine weiteren eindeutigen Indizien, die erlauben würden, die Texte als Halbdeutsch aufzufassen. Es handelt sich hier eher um das sogenannte *Kleindeutsch*, eine Varietät der deutschsprachigen kleinbürgerlichen Kreise, die engen Kontakt zur einheimischen Bevölkerung hatten und dadurch auch zahlreiche Einflüsse von dieser enthielten. Hier fehlen die aus anderen Quellen bekannten typischen Hyperkorrekturen, die das Deutsch der lettischen Sprachträger kennzeichnen würden. Auch die bisherige Rezeption der Varietät in der Fachliteratur zeugt von Schwierigkeiten ihrer eindeutigen Bestimmung und erfordert somit weitere Untersuchungen.

Avots

Seemann von Jesersky 1913 – Seemann von Jesersky, Nikolai. *Dinakantsche Geschichten in Gedichten und Rigaisches Wörterbuch.* 2. papl. izd. Riga : Wülfing, 1913.

Literatūra

- Aabrams 2007 – Aabrams, Vahur.** „*Mehr nurrige Gesicht*“. *Vier Gedichte im estnischen Halbdeutsch. Aus einer Karnevalessen Umbruchzeit.* Magisterarbeit. Universität Tartu, 2007.
- BBLd.e – Baltisches Biographisches Lexikon digital** [sk. 2016. g. 20. jūn.]. Pieejams: <http://www.bbl-digital.de/eintrag/Seemann-v.-Jesersky-Nikolai-1852-1921/>
- Bechert, Wildgen 1991 – Bechert, Johannes; Wildgen, Wolfgang.** *Einführung in die Sprachkontaktforschung.* Unter Mitarbeit von Christoph Schroeder. Darmstadt : Wiss. Buchgesellschaft, 1991.
- Balode, Lele-Rozentāle 2016 – Balode, Ineta; Lele-Rozentāle, Dzintra** (sadarbībā ar Manfred von Boetticher un Reet Bender). *Deutsch im Baltikum. Eine annotierte Forschungsbibliographie (Fremdsprachen in Geschichte und Gegenwart. 17).* Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 2016.
- Boehm 1904 – Boehm, Max.** Dorpater Studentendeutsch. *Zeitschrift des Allgemeinen Deutschen Sprachvereins* 19, 1904, Nr. 3, 68.–72. lpp., Nr. 4, 99.–104. lpp.
- Brambe 1982 – Brambe, Rita.** *Rīgas iedzīvotāji feodālisma perioda beigās. 18. gs. beigas – 19. gs. pirmā puse.* Rīga : Zinātne, 1982.
- Buddeus 1847 – Buddeus, Aurelio.** *Halbrussisches.* Leipzig : Otto Wigant, 1847.
- Eckardt 1904 – Eckardt, Guido.** Wie man in Riga spricht. Eine Plauderei. *Baltische Monatsschrift*, 46, 58. sēj., Nr. 7/8, 1904, 45.–80. lpp.
- Gleye 1901 – Gleye, Carl Erich.** Unser „Halbdeutsch“. *Rigasche Rundschau*, Nr. 40, 17. 02. 1901, Riga, 1. lpp.
- Gutzeit 1859–1898 – Gutzeit, Woldemar.** *Wörterschatz der Deutschen Sprache Livlands.* 4 Bde. und Nachträge. Riga : In Commission bei N. Kymmel, 1859–1898.
- Kajak 1941 – Kajak.** „Schanno von Dinakant“. Ein Lebenslauf zwischen Dichtung und Wahrheit. *Deutsche Zeitung im Ostland.* 28. 09. 1941, 7. lpp.
- Lele-Rozentāle 2007/2008 – Lele-Rozentāle, Dzintra.** Sprachkontakte und nationale Segregation. Einige Beobachtungen zum niederdeutsch-lettischen Mit-, Neben- und Gegeneinander. *Niederdeutsches Wort. Beiträge zur niederdeutschen Philologie*, 47/48. Münster : Aschendorff, 2007/2008, 43.–56. lpp.
- Lenz 1954 – Lenz, Wilhelm.** *Die Entwicklung Rīgas zur Großstadt.* (Marburger Ostforschungen, 2). Kitzingen am Main : Holzner-Verlag, 1954.
- Meyer 1868 – Meyer, Leo.** Ueber die in Dorpat vorkommenden Familiennamen. Vortrag, gehalten im großen Hörsal der Universität Dorpat. *Baltische Monatsschrift*, 9. XVII/4, 1868, 293.–327. lpp.
- Mitzka 1923 – Mitzka, Walter.** *Studien zum baltischen Deutsch.* (Deutsche Dialektographie. Berichte und Studien über G. Wenkers Sprachatlas, XVII). Marburg : N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung (G. Braun), 1923.
- Schönfeldt 1968 – Schönfeldt, Alfred.** Deutsche Sprache und gesellschaftliche Ordnung im Baltikum. Walter Mitzka (red.). *Wortgeographie und Gesellschaft.* Berlin : Walter de Gruyter & Co, 660.–677. lpp.
- Semenow 1903 – Semenow, Bernhard.** *Schanno von Dünakant. Eine Sammlung Dünakant'scher Original-Kouplets u. Lokal-Vorträge.* 2. uzl. un papl. izd. Riga : H. Hempel u. Co, 1903.

Ieva OZOLA (Liepājas Universitāte)

**MĒRA ADVERBS *loti* UN TĀ SINONĪMI
LEJASKURZEMES IZLOKSNĒS: RUCAVAS TEKSTI⁶**

**DAS ADVERB *loti* UND SEINE SYNONYME
IN DEN MUNDARTEN VON NIEDERKURLAND: TEXTE AUS RUCAVA**

Atslēgvārdi: adverbs, mēra adverbs, pārmēra izteikšana, kursiskās izloksnes, Rucavas izloksne.

Schlüsselwörter: Adverb, der Ausdruck der Steigerung, kurische Mundarten, die Rucava-Mundart.

Zusammenfassung

In der lettischen Sprache hat das Adverb *loti* sehr viele Synonyme, es sind mehr als 80, die in der Standardsprache, Folklore, in den Mundarten und in der Alltagssprache vorkommen. Im Beitrag werden Adverbien zum Ausdruck des Merkmals, des Umstands oder der Steigerung in der niederkurländischen Mundart von Rucava analysiert. Die Textquelle der Forschung sind 12 Erzählungen der Sprecher aus der älteren Generation, die während der Forschungen der Universität Lettlands und des Praktikums der Studenten der Dialektologie aufgenommen wurden (1996–2006). Zum Vergleich wurde die neueste Sammlung aus Rucava hinzugezogen, die im Rahmen des Forschungsprojekts „Dialekte des Lettischen im 21. Jahrhundert: soziolinguistischer Aspekt“ (2013–2016) des Instituts für die lettische Sprache der Universität Lettlands gewonnen wurde.

In den analysierten Texten aus Rucava (1996–2006) hat niemand von den Sprechern mehr als drei Adverbien dieser semantischen Gruppe verwendet. Insgesamt wurden 10 Adverbien festgestellt.

Das Adverb *loti* ist das meistgebrauchte Adverb zum Ausdruck des Merkmals oder der Steigerung in den zeitgenössischen Mundartentexten. Es ist unter dem Einfluss der Schriftsprache in die aktive Lexik des Gebiets hereingekommen. Davon zeugt auch die Abwesenheit von *loti* in den Beiträgen über die Gemeinschaft der Rucava-Traditionen in der Zeitschrift „Duvzares Vēstis“, ebenso wie der Vergleich mit der kurischen Sprache, die in der Kurischen Nehrung gesprochen wird, in denen die meistgebrauchten Adverbien *diki*, *dīži* sind.

In der Mundart von Rucava werden für die Steigerung häufig Adverbien verwendet, die in der heutigen lettischen Alltagssprache vorkommen, z. B. *diki*, *šausmīgi*, *briesmīgi*.

Es wurden keine Adverbien festgestellt, die ausschließlich in Niederkurland verwendet werden. Das Adverb *dīži* ebenso wie das Adjektiv *dīžs* werden in ganz Kurland verwendet.

Das in der örtlichen Zeitschrift „Duvzares Vēstis“ verwendete Lehnwort aus dem Litauischen *gatavai* wird in den Mundartforschungen der Region nicht festgestellt. Es ist davon auszugehen, dass es für einen Teil der Sprecher im Südwesten von Rucava charakteristisch war.

Es wurde festgestellt, dass in der Alltagssprache der Mundart von Rucava eine Reduplikation zur Stärkung der Bedeutung von Adjektiven oder Adverbien selten vorkommt.

⁶ Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas *Letonika 3. projektā Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā*.

Avoti un literatūra

- Ābele 1927 – Ābele, Anna.** Par Rucavas izloksni. *Filologu biedrības raksti*, Nr. 7. Rīga, 1927, 112.–128. lpp.
- Beitiņa 2008 – Beitiņa, Maigone.** Adverbiālo attieksmju izpausme Kurzemes izloksnēs. *Baltu filoloģija*, Nr. 16 (1/2). Rīga : Latvijas Universitāte, 2008, 5.–30. lpp.
- Breidaks 2007 – Breidaks, Antons.** *Darbu izlase*, 1. sēj. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2007.
- Bušmane 1989 – Bušmane, Brīgita.** *Nīcas izloksne*. Rīga : Zinātne, 1989.
- DV – Duvzares Vēstis:** Rucavas novada Domes informatīvais izdevums. Pieejams: www.rucava.lv/index.php/dv
- dwdse – Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache.** Pieejams: www.dwds.de
- Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis.** *Latviešu valodas gramatika*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- Gāters 1993 – Gāters, Alfrēds.** *Lettische Syntax. Die Dainas*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 1993.
- Graudīņa 2004 – Graudīņa, Milda.** Dažas Kuršu kāpu iedzīvotāju valodas īpatnības. *Lingusitica Lettica*, Nr. 13. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2004, 168.–179. lpp.
- korpuss-e – Līdzsvarots mūsdienīnu latviešu valodas tekstu korpuss.** Pieejams: www.korpuss.lv
- Langijs [1685] 1936 – Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar ūsu latviešu gramatiku.** Pēc manuskripta fotokopijas izdevis E. Blese. Rīga : Latvijas Universitāte, 1936.
- LKŽ-e – Lietuvių kalbos žodynas.** Pieejams: www.lkzd.lki.lt
- LLV 1995 – Balkevičs, Jons; Balode, Laimute; Bojāte, Apolonija; Subatnieks, Valters.** *Lietuviešu-latviešu vārdnīca*. Rīga : Zinātne, 1995.
- LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca**, 1.–8. sēj. Atb. red. L. Ceplītis, M. Stengrevica. Rīga : Zinātne, 1972–1996.
- LVDA 1999 – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika.** Karšu un komentāru aut. B. Bušmane, B. Laumane, A. Stafecka u. c. Rīga : Zinātne, 1999.
- LVI – LU Latviešu valodas institūta projekta „Latviešu valodas dialekti 21. gadsimtā: sociolingvistisks aspekts” (Nr. 264/2012, vad. Dr. philol. Anna Stafecka) Lienes Markus-Narvilas transkribētie Rucavas un Bārtas izloksnes teksti (2013–2016).**
- LVSV 1998 – Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca.** 3. papildinātais un pārstrādātais izdevums. Rīga : Avots, 1998.
- ME – Milenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca*. Red., papild., turp. J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga, 1923–1932.
- Nītiņa 2014 – Nītiņa, Daina.** Reduplikācija latviešu valodā. *Ne tikai gramatika* : rakstu izlase. Sast. autore. Rīga : Latviešu valodas institūts, 2014, 197.–201. lpp.
- Ozola 2015 – Ozola, Ieva.** Par kādu Rucavas izloksnes skaņu verbu. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* : rakstu krājums, 19 (1). Liepāja : LiePA, 2015, 94.–99. lpp.
- Reidzāne 2015 – Reidzāne, Beatrise.** *Latviešu tautasdziesmu semantika: dabas tēli tautasdziesmās*. Rīga : Zinātne, 2015.
- Rudzīte 1964 – Rudzīte, Marta.** *Latviešu dialektoloģija*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.
- Rudzīte 1986 – Rudzīte, Marta.** Pieminekļi un parodijas. *Literatūra un Māksla*, 1986, 20. jūn., 5. lpp.
- ozhegov-e – Словарь Ожегова:** толковый словарь русского языка. Pieejams: www.ozhegov.ru

Jurgis PAKERYS (Vilnius University)

MORPHOLOGICAL ADAPTATION OF ADJECTIVAL BORROWINGS IN MODERN LATVIAN⁷

AIZGŪTO ĪPAŠĪBAS VĀRDU MORFOLOĢISKĀ ADAPTĀCIJA MŪSDIENU LATVIEŠU VALODĀ

Keywords: adjectival borrowings, morphological adaptation, suffix addition, suffix substitution, suffix truncation.

Atslēgvārdi: aizgūtie īpašības vārdi, morfoloģiskā adaptācija, formveidošanas afiksu pievienošana, piedēkļu pievienošana, piedēkļu aizstāšana, piedēkļu saīsināšana.

Kopsavilkums

Šajā pētījumā aizgūtie īpašības vārdi latviešu valodā tiek analizēti no morfoloģiskās adaptācijas viedokļa. Tieki piedāvāta piecu adaptācijas veidu tipoloģija: 1) nulles adaptācija (aizguvums morfoloģiski nav adaptēts, piemēram: *bordo* < franču *bordeaux*, *top* < angļu *top*); 2) formveidošanas afiksu pievienošana (piemēram: *forš-s* < vācu *forsch*, *interaktīv-s* < angļu *interactive*); 3) derivatīvā piedēkļa pievienošana (aizguvums dabū piedēkli, bet tam ir tikai adaptēšanas, nevis vārddarināšanas funkcija, piemēram: *ekt-īg-s* < vācu *echt*, *kūl-īg-s* < angļu *cool*); 4) derivatīvo piedēkļu aizstāšana (tiešās vai agrākās donorvalodas piedēklis aizguvumā tiek aizstāts ar latviešu valodas izskaņu, piemēram: *rikt-īg-s* < vācu *richt-ig*, *ģener-isk-s* < angļu *gener-ic*; 5) derivatīvo piedēkļu saīsināšana (tiešās vai agrākās donorvalodas piedēklis aizguvumā tiek saīsināts vai izlaists, piemēram: *bilingv-s* < *bilingv-āl-s* < angļu/vācu *bilingu-al*).

Pētījuma dati tika iegūti no *Terminu un svešvārdu skaidrojošās vārdnīcas* (TSSV_{-e}), *Latviešu valodas slenga vārdnīcas* (Bušs, Ernstsone 2009) un no izmēģinājuma aptaujas ar Latvijas Universitātes studentiem 2015. gadā (kopumā 49 respondenti).

Savāktais materiāls liecina, ka: 1) nulles adaptācija latviešu literārajā valodā ir ļoti reta, bet slengā sastopama diezgan bieži (līdz 46 % aptaujas atbilžu), tikai jāatzīst, ka daļu no tām formām varētu arī interpretēt kā koda maiņas gadījumus (un nevis kā

⁷ This article is one of the outcomes of the research project *Morphological adaptation of adjectival borrowings in the Baltic languages*, funded by a grant (No. LIT-9-7) from the Research Council of Lithuania. Parts of this investigation were presented during the 6th Congress of Latvian Studies (Latvian Academy of Sciences, Rīga, September 11, 2015), The 12th International Congress of Balticists (Vilnius University, Vilnius, October 28–31, 2015), and the 20th conference *The Word: Aspects of Research* (Liepāja University, Liepāja, December 2–3, 2015). I would like to sincerely thank the audiences of these conferences for their questions, comments, and discussion. The pilot questionnaire project of slang borrowings would have not been possible without the help of Andra Kalnača, Gunta Kļava, Ilze Lokmane, Jānis Valdmanis, and the students of the University of Latvia. Their help is greatly appreciated, *liels jums paldies!* Many sincere thanks also to Aleksej Andronov, who has made a number of very useful suggestions, to Caitlin Keenan, for editing the English of my article, and to Gunta Smiltne for correcting the Latvian summary. Needless to say, all possible errors and misinterpretations are mine.

leksiskos aizguvumus); 2) formveidošanas afiksu pievienošana ir izplatīta ne tikai literārajā valodā (58 % leksēmu), bet arī slengā (apmēram 48 % leksēmu slenga vārdnīcā, vairums no tām ir aizguvumi no vācu un krievu valodas, retumis (9 % aptaujas atbilžu) formveidošanas afiksi tiek pievienoti arī aizguvumiem no angļu valodas); 3) piedēkļa pievienošanu svešvārdos bez vēsturiska pētijuma pierādīt ir grūti, jo šie vārdi latviešu valodā varēja ienākt ne tikai tieši, bet arī ar citu valodu starpniecību, kur piedēkli jau bija pievienoti, bet latviešu valodā tie tika tikai aizstāti ar savām izskaņām, piemēram, sal. *jonogēn-isk-s*, vācu *ionogen* un krievu *ionogen-n-iy* (*ионоген-н-ий*); no otras pusēs, slengā aizguvumus no vācu un angļu valodas jau var drošāk interpretēt kā adaptētus, pievienojot piedēkli *-ig-* (sal. piemēram, iepriekš); 4) piedēkļu aizstāšana ir plaši sastopama svešvārdu jomā (vismaz 47 % īpašības vārdu ar izskaņu *-isk-s*), bet slengā šo adaptācijas veidu var konstatēt tikai aizguvumos no vācu valodas, kur latviešu izskaņa *-ig-s* aizstāj vācu *-lich* vai *-ig*); 5) vērojama tendence piedēkli *-isk-* izmantot, adaptējot literārās valodas aizguvumus un parasti tos iekļaujot attieksmes adjektīvu grupā, bet piedēkli *-ig-* pievienot slengā (vai sarunvalodas) aizguvumiem un tos ierindot kādības adjektīvu grupā; 6) aizgūto īpašības vārdu piedēkļu saīsināšana vai izlaišana latviešu valodā parādās reti.

Sources and references

- Baldunčiks 1987 – Baldunčiks, Juris.** *Anglicismi latviešu valodā*. Rīga : Zinātne, 1989.
- Blinkena 2002 – Blinkena, Aina.** Īpašības vārds. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*, I. Rīga : LU LVI, 2002, 140.–242. lpp.
- Bušs, Ernstsone 2009 – Bušs, Ojārs; Ernstsone, Vineta.** *Latviešu valodas slenga vārdnīca*, 2. izd. Rīga : Zvaigzne ABC, 2009.
- Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis.** *Latviešu valodas gramatika*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- Freimane 1993 – Freimane, Inta.** *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Rīga : Zvaigzne, 1993.
- Kalnača 2004 – Kalnača, Andra.** *Morfēmika un morfonoloģija*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2004.
- Laua 1981 – Laua, Alise.** *Latviešu leksikoloģija*. Rīga : Zvaigzne, 1981.
- LVG 2013 – Latviešu valodas gramatika.** Red. Daina Nītiņa, Juris Grigorjevs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2013.
- MLLVG I 1959 – Mūsdienē latviešu literārās valodas gramatika**, I. *Fonētika un morfoloģija*. Red. Anna Bergmane, Rūdolfs Grabis, Milda Lepika, Ēvalds Sokols. Rīga : LPSR ZA izdevniecība, 1959.
- Pakerys forth. a – Pakerys, Jurgis.** On the derivational adaptation of borrowings, *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*.
- Pakerys forth. b – Pakerys, Jurgis.** Morphological adaptation of adjectival borrowings in modern Lithuanian. *Baltistica*.
- Skujiņa 1982 – Skujiņa, Valentīna.** Revidējama vai nerevidējama homonīmija? *Latviešu valodas kultūras jautājumi*, 17. Rīga : Avots, 1982, 163.–178. lpp.
- Skujiņa 2002 – Skujiņa, Valentīna.** *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga : Latviešu valodas institūts, 2002.
- TSSV-e – Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca.** Based on Juris Baldunčiks, Kornēlija Pokrotniece. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, and a number of

terminological sources. Available online: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107>

Veisbergs 2012 – Veisbergs, Andrejs. Semantic Change in Latvian under the Influence of English. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*, 2, 2012, pp. 103–121.

Veisbergs 2013 – Veisbergs, Andrejs. *English and Latvian Word Formation Compared*. Rīga : The University of Latvia Press, 2013.

Iveta PŪTELE (LU Latviešu valodas institūts)

VĀRDA *lēst* CELĪ VALODAS LĪKLOČOS

PATHS OF THE WORD *lēst* IN THE ZIGZAGGED HISTORY OF LANGUAGE

Atslēgvārdi: valodas vēsture, etimoloģija, terminoloģija, termins, vispārlietojamā valoda, valodas prakse, atvasinājums, semantika.

Keywords: language history, etymology, terminology, term, general use language, language practice, derivation, semantics.

Summary

During the recent years the word *lēst* and its different derivations have seen a wide use in the Latvian language. The present article attempts to trace the word over the course of time, trying to understand the processes influencing the fate of a word in a language.

As demonstrated by sources of etymology (ME II , 454; Karulis 1992, 516), both in the Latvian (*lest*) and the Lithuanian languages (*lēsti*) the most ancient meaning of the word is ‘to pick up using one’s beak’, based on the Indo-European stem *les-* meaning ‘collect, pick’. Later a derived meaning ‘to count; to calculate’ was formed.

From the data of dictionaries it can be concluded that in the XVIII century both variants of the lexeme *lēst* (namely: *lest*, *lēst*) meaning ‘to calculate; to count’ were known, though the borrowing *rēkināt* (from German) was more popular. Around the begining of the XX century the use of the word *rēkināt*, *rēkins* established.

The revival of the lexeme *lēst* came at the turn of the 1920s, when the Commission for Terminology of the Ministry of Education chose the ancient Latvian word *lēst* and its derivations for the terminology of the fields of mathematics, economy and finances as well as some related fields to replace the words *rēkināt*, *rēkins* already having been accustomed to.

In the 1950s the linguist and terminologist Rūdolfs Grabis, criticizing the trend towards purism in the Latvian terminology of the period, as demonstrated by forcing out the words borrowed from other languages and already established in Latvian, also strictly opposed the word *lēst* and its derivations in terminology.

The word *lēst* ‘to calculate’ and its derivations did not become rooted in terminology, and the borrowing *rēkināt* and its derivations have been accepted in mathematics (*rēkināt*, *aprēkināt*, *izrēkināt*, *aprēkins*, instead of *lēst*, *aplēst*, *izlēst*, *aplēse*), finances and economy (*rēkins* ‘invoice’, not *lēse*). Still, the older word has not disappeared from either the terminology or the general vocabulary of the Latvian language in which its derived forms are lately frequently used.

Avoti

CTV 1998 – Krievu-latviešu celtniecības terminu vārdnīca. Sast. T. Keivs, zin. red. V. Skujiņa. Rīga : KDIU „Kaiva”, 1998.

Dravnieks 1910 – Dravnieks, Jēkabs. Vācu-latviešu vārdnīca. Rīga : Eihmaņa izd., 1910.

EH I – Endzelīns, Jānis; Hauzenberga, Edīte. Papildinājumi un labojumi K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcai, 1. sēj. Rīga : Kultūras fonds, 1934–1938.

EPSV 1997 – *Elektroenerģētikas pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1997.

ESV 2000 – *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. Sast. aut. kol. R. Grēviņas vadībā. Rīga : Zinātne, 2000.

Karulis 1992 – **Karulis, Konstantīns**. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, I. Rīga : Avots, 1992.

KLVV 1872 – *Krievu-latviešu-vācu vārdnīce*. Maskava : Universitātes tip., 1872.

KKTV 1993 – *Krievu-latviešu keramikas tehnoloģijas terminu vārdnīca*. Rīga : RTU, 1993.

Lange 1773 – **Lange, Jacob**. *Lettisch Deutscher Theil des volständigen Lettischen Lexici*. Schloss Oberpahlen, 1773.

Lange 1777 – **Lange, Jacob**. *Vollstaendiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon, nach den Hauptdialecten in Lief= und Curland ausgefertigt*. T. II. Mitau, 1777.

LD III₂ 1906 – **Barons, Krišjānis; Visendorfs, Henrijs**. *Latvju dainas*, III, 2. Pēterburga : Ķeizeriskās Zinību Akadēmijas spiestuve, 1906.

LKV XII 1935 – *Latviešu konversācijas vārdnīca*, XII. Rīga : A. Gulbja apg., 1935.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8 sēj. Rīga : Zinātne, 1972–1996.

LVBV 1966–1976 – *Latviešu valodas biežuma vārdnīca*. 4 sēj. Rīga : Zinātne, 1966–1976.

LVV 1987 – *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1987.

LVV 2006 – *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006.

Mancelius 1638 – **Mancelius, Georgius**. *Letus. Das ist Wortbuch*. Riga, 1638.

ME II – **Mīlenbahs, Kārlis**. *Latviešu valodas vārdnīca*. Red., pap., turpinājis J. Endzelīns. 2. sēj. 1925–1927.

MLVV-e – *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/mlvv>

Stender 1789 – **Stender, Gotthard, Friedrich**. *Lettisches Lexikon*. Mitau, 1789.

STTV 1993 – *Krievu-latviešu stikla tehnoloģijas terminu vārdnīca*. Rīga : RTU, 1993.

ZTV 1922 – *Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca*. Rīga : IM, A. Gulbja izd., 1922.

Interneta avoti

news.lv

<http://apollo.tvnet.lv>

LR1

<http://www.db.lv>

Literatūra

Grabis 1953 – **Grabis, Rūdolfs**. Par latviešu terminoloģijas attīstību un izstrādi. *LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta raksti*, 2. sēj. Rīga : LPSR ZA izdevniecība, 1953, 171.–186. lpp.

Skujiņa 1979 – **Skujiņa, Valentīna**. Terminoloģijas kopšana. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*, 15. Rīga : Liesma, 1979, 46.–57. lpp.

Anitra ROZE (LU Latviešu valodas institūts)

**PĀRDOMAS PAR VĀRDA *balle* SEMANTIKU
LATVIEŠU VALODĀ
(SPECIĀLISTU PRESKRIPTĪVISMS
PRET VALODNIEKU DESKRIPTĪVISMU)**

**SEMANTICS OF THE LATVIAN NOUN *balle* ‘ball’:
THE PRESCRIPTIVISM OF EXPERTS
VS. THE DESCRIPTIVISM OF LINGUISTS**

Atslēgvārdi: leksikogrāfija, semantika, valodas vēsture, valodas kultūra.

Keywords: lexicography, semantics, language history, language culture.

Summary

Concern about language accuracy and adequate usage of words corresponding to the concepts that they denote is a fairly positive tendency. However, sometimes the desire for correctness clashes with the actual language situation, and the eternal question arises – do we wish to see the language as it ought to be, or do we accept it as it is?

The present research was inspired by a letter from the Latvian Ballroom Dancing Association (*Latvijas Balles deju asociācija*) that criticized the unmotivated extension of the meaning of the word *balle* ('ball') nowadays. Although modern linguistics holds the view that language change proves its vitality (it proves that language adapts to the ever-changing reality) and enlivens its usage (see Veisbergs 2006, 25), it seemed important to look into this situation more closely. Could it be so that an unmotivated usage of a word misleads the language user? Thus, the author's aim was to analyze the phenomena that are denoted by the noun *balle* in Modern Latvian. For this purpose, the author studied the data of Latvian periodicals from the 1920s to the present, i. e. the second decade of the 21st century.

The conclusions are as follows: 1) In the press of the 1920s–1930s, the word *balle* denoted formal dancing events in luxurious settings with well-mannered participants, as well as cheerful dancing parties (including outdoor ones) with probably less formal attendees. The main unifying factor in all these cases was dancing as the core of the event. 2) During the 1950s–1960s, the descriptions of balls differed in the periodicals of Soviet Latvia and emigrant Latvian communities abroad. In the emigrant Latvian press, the parties denoted by the word *balle* all contained dancing as an irreplaceable element, while in the Soviet-time Latvian press there appeared a tendency to apply the term *balle* to other kinds of events where no dancing took place – both public events with a special program or home parties. 3) Latvian periodicals of the late 20th century and early 21st century continue to use this term for different (mainly thematic) events without dancing.

Language usage shows that the word *balle* no longer means exclusively a dancing party, and has extended its semantics to include different kinds of entertainment.

Avoti

Auseklis 2015 – *Auseklis*, 2015, 30. okt. Pieejams: www.news.lv

Auseklītis 1996 – *Auseklītis*, 1996, 1. janv. Pieejams: www.news.lv

- Austrālijas Latvietis 1960a** – *Austrālijas Latvietis*, 1960, 19. marts. Pieejams: www.periodika.lv
- Austrālijas Latvietis 1960b** – *Austrālijas Latvietis*, 1960, 5. maijs. Pieejams: www.periodika.lv
- Baltic-Ireland 2015** – Baltic-Ireland [sk. 2015. g. 23. sept.]. Pieejams: baltic-ireland.ie
- Brīvā Zeme 1938** – *Brīvā Zeme*, 1938, 10. sept. Pieejams: www.periodika.lv
- Cīņa 1980** – *Cīņa*, 1980, 14.dec. Pieejams: www.periodika.lv
- Dadzis 1958** – *Dadzis*, 1958, 1. jūl. Pieejams: www.periodika.lv
- Dravnieks 1914** – **Dravnieks, Jēkabs.** *Svešu vārdu grāmata.* Piektais izdevums. Jelgava : H. Alunāns, 1914.
- Druva 2015** – *Druva*, 2015, 8. okt. Pieejams: www.news.lv
- Iecavas Ziņas 2015** – *Iecavas Ziņas*, 2015, 9. okt. Pieejams: www.news.lv
- Jaunākās Ziņas 1935** – *Jaunākās Ziņas*, 1935, 16. jūl. Pieejams: www.periodika.lv
- Kuldīgas Novada Vēstis 2015** – *Kuldīgas Novada Vēstis*, 2015, 29. jūn. Pieejams: www.news.lv
- Kurzemes Vārds 1938** – *Kurzemes Vārds*, 1938, 12. febr. Pieejams: www.periodika.lv
- Laiks 1963** – *Laiks*, 1963, 27. febr. Pieejams: www.periodika.lv
- Laiks 1965** – *Laiks*, 1965, 30. janv. Pieejams: www.periodika.lv
- Latgales Vēstnesis 1939** – *Latgales Vēstnesis*, 1939, 15. febr. Pieejams: www.periodika.lv
- Latvija Amerikā 2007** – *Latvija Amerikā*, 2007, 3. marts. Pieejams: www.periodika.lv
- Latvijas Jaunatne 1991** – *Latvijas Jaunatne*, 1991, 22. okt. Pieejams: www.periodika.lv
- Latvijas Jaunatne 1992** – *Latvijas Jaunatne*, 1992, 30. maijs. Pieejams: www.periodika.lv
- LBDA vēstule** – *Latvijas Balles deju asociācijas vēstule*, 2015. gada 17. jūlijā.
- Liesma 1980** – *Liesma*, 1980, 1. apr. Pieejams: www.periodika.lv
- LKV I** – *Latviešu konversācijas vārdnīca*, I. Rīga : A. Gulbja apgādība, 1927–1928.
- LLVV** – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga : Zinātne, 1972–1996.
- Londonas Avīze 1959** – *Londonas Avīze*, 1959, 10. apr. Pieejams: www.periodika.lv
- Malienas Balss 1931** – *Malienas Balss*, 1931, 2. febr. Pieejams: www.periodika.lv
- Mekons 1878** – **Mekons, Frīdrihs.** *Svešu vārdu grāmata*, 1878.
- Meža Dzīve 1936** – *Meža Dzīve*, 1936, 1. nov. Pieejams: www.periodika.lv
- MLVV-e** – *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. Pieejams: www.tezaurs.lv/mlvv
- Ozolinš 1926** – *Svešvārdu vārdnīca*. Sakārtojis Ed. Ozolinš, redīgējis J. Endzelīns. Rīga : A. Gulbja grāmatu apgādniecība, 1926.
- Ozolinš 1934** – *Svešvārdu vārdnīca*. Sakārtojis Ed. Ozolinš, redīgējis J. Endzelīns. Pārlabots un papildināts izdevums. Rīga : A. Gulbis, 1934.
- Padomju Students 1975** – *Padomju Students*, 1975, 25. dec. Pieejams: www.periodika.lv
- Padomju Students 1980** – *Padomju Students*, 1980, 28. aug. Pieejams: www.periodika.lv
- Pionieris 1974** – *Pionieris*, 1974, 11. jūn. Pieejams: www.periodika.lv
- Preses Balles Vēstnesis 1925** – *Preses Balles Vēstnesis*, 1925, 21. febr. Pieejams: www.periodika.lv
- rekurzeme.diena.lv
- Rīgas Pilsētas Policijas Avīzes 1893** – *Rīgas Pilsētas Policijas Avīzes*, 1893, 24. apr. Pieejams: www.periodika.lv
- Staburags 2015** – *Staburags*, 2015, 17. jūl. Pieejams: www.news.lv

Ulmann 1872 – **Ulmann, Carl Christian.** *Lettisches Wörterbuch Erster Theil. Lettisch=deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann.* Riga : Verlag von H. Brutzer&Co, 1872.

Ulmann, Brasche 1880 – **Ulmann, Carl Christian; Brache, Gustav.** *Lettisches Wörterbuch von Ulmann und Brasche. Zweiter Theil. Deutsch=lettisches Wörterbuch ..* Riga u. Leipzig : Brutzer, 1880.

Uz Nākotni 1931 – *Uz Nākotni*, 1931, 1. janv. Pieejams: www.periodika.lv

Valdemārs 1872 – **Valdemārs, Krišjānis.** *Kreewu-latweeschu-wahzu wardnize isdota no Tautas Apgaismoschanas Ministerijas.* Moskva, 1872.

Ventspils Novadnieks 2012 – *Ventspils Novadnieks*, 2012, 9. okt. Pieejams: www.news.lv

Ventspils Novadnieks 2015 – *Ventspils Novadnieks*, 2015, 13. okt. Pieejams: www.news.lv

Vidiņš 1908 – **Vidiņš, Juris (Jānis).** *Svešvārdu grāmata.* Rīga : J. Rozes grāmatu pārdotavas izdevums, [1908].

Zemgales Balss 1938 – *Zemgales Balss*, 1938, 3. jūn. Pieejams: www.periodika.lv

Zvaigzne 1974 – *Zvaigzne*, 1974, 5. janv. Pieejams: www.periodika.lv

www.kasnotiek.lv/event/64448/liel-r-gas-balle

www.liepajniekiem.lv

www.liveriga.com

www.lnmm.lv

Literatūra

Liepiņš 2016 – **Liepiņš, Dainis.** Vai tiešām balle Latvijā ir beigta? *Izglītība un Kultūra.* Nr. 1 (489), 2016, 14. janv., 20.–21. lpp.

LVG 2013 – *Latviešu valodas gramatika.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2013.

Strelēvica-Ošiņa 2011 – **Strelēvica-Ošiņa, Dace.** *Kāpēc mēs gribam, lai valoda ir pareiza? Ieskats preskriptīvisma vēsturē, teorijā un praksē.* Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2011.

Strelēvica-Ošiņa 2012 – **Strelēvica-Ošiņa, Dace.** Rūpes par valodas pareizību un „mīts par nesaprotamību”. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi.* Populārzinātnisku rakstu krājums, Nr. 7. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2012, 51.–57. lpp.

Veisbergs 2006 – **Veisbergs, Andrejs.** Pūrisms un latviešu valoda. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi.* Populārzinātnisku rakstu krājums, Nr. 2. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 24.–36. lpp.

Valda RUDZIŠA (Ventspils Augstskola)

**ATŠĶIRĪBAS PRESES UN TIESĪBU AKTU VALODAS
LIETOJUMĀ: NORMATĪVI STILISTISKIE ASPEKTI**

**STYLISTIC ASPECTS OF DIFFERENCES BETWEEN THE PRESS
LANGUAGE AND THE LANGUAGE OF THE LAW**

Atslēgvārdi: preses valoda, tiesību aktu valoda, tiesību lingvistika, valodas izteiksmes līdzekļi.

Keywords: language of the press, legal linguistics, language of the law, language means of expression.

Summary

The aim of this paper is to compare the language of the press news with the language of the law in order to find out stylistic differences between the journalistic approach of disclosing information in news articles and the terminology in the language of the law. The author analyzes typical mistakes and inaccuracies which allows journalists writing about the violations of the law and other legal issues and tries to argue the reasons why mistakes are made. This aspect is very important for translators who specialize in legal translations, because they need to take into account whether the terms or words are specific for the legal language or for the language of the press.

Practical language material was selected from the major news websites *leta.lv*, *tvnet.lv*, *delfi.lv* and *apollo.lv*. For the stylistic analysis there were about 80 news on legal topics used in the period from 2013 to 2016. The content analysis shows that most of the attention of journalists is paid to criminal and administrative offenses (85 %). Accordingly the legal acts which govern the criminal and administrative violation matters were used for the comparative analysis.

In conclusion it is deduced that both journalistic language and the language of the law have deduced different and specific functions, therefore facts are described using dissimilar stylistic devices.

Avoti

Normatīvie akti

CL LT 1992 – LR Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības, 01. 09. 1992. [sk. 2015. g. 20. apr.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90221>

DL 2002 – LR Darbalikums, 01. 06. 2002. [sk. 2015. g. 10. apr.]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=26019>

ECPK 1997 – Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, 27. 06. 1997. [sk. 2015. g. 20. apr.]. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>

KoL 2002 – LR Komerclikums, 01. 01. 2002. [sk. 2015. g. 4. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>

KostL 2002 – LR Komerclikuma spēkā stāšanās kārtības likums, 01. 01. 2002. [sk. 2015. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=56945>

KL 1998 – LR Krimināllikums, 08. 07. 1998. [sk. 2015. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>

KPL 2005 – *LR Kriminālprocesa likums*, 11. 09. 2005. [sk. 2015. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820>

LL 2009 – *Lisabonas līgums*, ar ko groza līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, 01. 12. 2009. [sk. 2016. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=203206>

MK 2001 – Noteikumi par zemu nodokļu vai beznodokļu valstīm un teritorijām. *Ministru Kabineta noteikumi Nr. 276*, 29. 06. 2001. [sk. 2015. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=25839>

Satversme 1922 – *LR Satversme*, 07. 11. 1922. [sk. 2015. g. 5. maijā]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980>

Ziņu portāli

apollo.lv, 19. 03. 2013. – Francijā grib realizēt priekamājas [sk. 2015. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://apollo.lv/pasaule/18935-francija-grib-legalizet-prieka-majas.htm>

apollo.lv, 05. 07. 2013. – Maskavā zvērīga slepkavība: piekauj un sadedzina jaunu sievieti [sk. 2015. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/maskava-zveriga-slepkaviba-piekauj-un-sadedzina-jaunu-sievieti/486887>

apollo.lv, 19. 02. 2015. – Cietsirdīga slepkavība mežā: uzrāda apsūdzības pusaudžiem [sk. 2015. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/cietsirdiga-slepkaviba-meza-uzrada-apsudzibas-pusaudzkiem/683018>

apollo.lv, 27. 10. 2015. – Policija noķer zagli, kurš aizmieg notikuma vietā [sk. 2016. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://apollo.lv/zinas/latvija/sabiedriba/policija-noker-zagli-kurs-aizmieg-nozieguma-vietai/>

delfi.lv, 23. 07. 2013. – Austrālijā top publiskais nams – akciju sabiedrība [sk. 2015. g. 25. maijā]. Pieejams: http://delfi.lv/zinas/146792-australija_top_publiskais_nams_akkiju_sabiedriba

delfi.lv, 08. 05. 2015. – Pēc 3 mēnešu klusuma krāpnieks Kristaps Melķis atkal terorizē Draugiem.lv lietotājus [sk. 2016. g. 29. apr.]. Pieejams: <http://delfi.lv/zinas/193475/pec-tris-menesu-klusuma-krapnieks-kristaps-melkis-atkal-uzlauz-draugiemlv-profilus>

delfi.lv, 29. 07. 2015. – Īpaši nežēlīga slepkavība Cēsīs [sk. 2016. g. 29. apr.]. Pieejams: <http://delfi.lv/zinas/ipasi-nezeliga-slepkaviba-cessis/699842>

diena.lv, 08. 10. 2015. – Bargākais sods par FP inspektora slepkavības mēģinājumu – 12 gadu [sk. 2016. g. 29. apr.]. Pieejams: <http://www.diena.lv/arhivs/bargakais-sods-par-fp-inspektora-slepkavibas-meginajumu-12-gadu-11740291>

LETA, 27. 11. 2015 – Kažoka: Dramatiski zemā ministru atalgojuma jautājums jau sen bija jārisina [sk. 2016. g. 29. apr.]. Pieejams: <http://www.leta.lv/news/national/politics/kazoka-dramatiski-zema-ministru-atalgojuma-jautajums-jau-sen-bija-jarisina.d?id=46773827>

tvnet.lv, 19. 04. 2014. – Beļģiju šokē aukstasinīga ģimenes slepkavība [sk. 2015. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/belgiju-soke-aukstasiniga-gimenes-slepkaviba/647698>

tvnet.lv, 08. 10. 2015. – Zemgales reģionā atsavinātas 343 445 nelegālās cigaretes un 455 litri alkohola [sk. 2016. g. 25. maijā]. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/579118-zemgales_reiona_atsavinatas_343_445_nelegalas_cigaretes_un_455_litri_alkohola

tvnet.lv, 15. 10. 2015. – Ar vēlmju sarakstu beigās [sk. 2016. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/529113-ar-velmu-sarakstu-beigas>

tvnet.lv, 10. 04. 2016. – Pēc „Panamas ofšoru skandāla” britu premjers publisko ziņas par saviem nodokļiem [sk. 2016. g. 25. maijā]. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/>

arvalstis/603800-pec_panamas_ofsoru_skandala_britu_premjers_publisko_zinas_par_saviem_nodokliem

Literatūra

- Brinker 1992 – Brinker, Klaus.** *Linguistische Textanalyse: eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. 3. durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1992.
- Krūmiņa, Skujiņa 2002 – Krūmiņa, Veronika; Skujiņa, Valentīna.** Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata. Rīga, 2002 (sk. 2015. g. 29. aug.). Pieejams: <http://www.jurisprudence.geek.lv/Tiesibu%20teorija/norm.aktu%20izstr.rokasgr.pdf>
- Liepa 2011 – Liepa, Dite.** *Latvijas preses valoda*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2011.
- LVV 2013 – Latviešu valodas vārdnīca**. Rīga : Avots, 2013.
- Rozenbergs 1995 – Rozenbergs, Jānis.** *Latviešu valodas stilistika*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1995.
- Strupišs 2003 – Strupišs, Aigars.** *Komerclikuma komentāri*. A daļa. Rīga : SIA „A. Strupiša juridiskais birojs”, 2003.
- Šarčevič 1997 – Šarčevič, Susan.** *New approach to legal translation*. The Hague : Kluwer Law International, 1997.
- TJ 2002 – Terminoloģijas Jaunumi**, 2002, Nr. 2.
- TJ 2003 – Terminoloģijas Jaunumi**, 2003, Nr. 3.
- TJ 2009 – Terminoloģijas Jaunumi**, 2009, Nr. 16.
- VPSV 2007 – Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca**. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Elga SKRŪZMANE (LU Latviešu valodas institūts)

GEORGA MANCEŁA POSTILLĀ
RETĀK SASTOPAMIE SOMATISKIE FRAZEOLOGISMI. V⁸
SELTENER GETROFFENE SOMATISCHE PHRASEOLOGISMEN
IN DER LANG-GEWÜNSCHTEN LETTISCHEN POSTILL
VON GEORG MANZEL (MANCELIUS). V

Atslēgvārdi: frazeologisms, variants, lietojuma biežums, somatiskais komponents, semantika, nozīmes pārnesums, konteksts.

Schlüsselwörter: Phraseologismus, Variante, somatische Komponente, Semantik, Bedeutungsübertragung, Kontext.

Zusammenfassung

Den im Predigtbuch *Langgewünschte Lettische Postill* (1654) von Georg Manzel enthaltenen Phraseologismen haftet stilistische Eigenart und Expressivität an. In diesem Artikel sind seltener gebrauchte somatische Phraseologismen zur Analyse gewählt worden. Ihr geringes Vorkommen in der *Postill* ist durch Folgendes zu erklären: Der Phraseologismus ist eine abgeleitete Variante oder aber er ist einem oft gebrauchten Phraseologismus synonymisch; er entspricht nicht dem Stil des Autors; der Phraseologismus passt nicht in die Predigtsprache.

Die Predigtsprache von G. Manzel wurde von der Sprachfertigkeit seiner Zuhörer beeinflusst. Der Vergleich der Phraseologismen in der *Postill* und der Phraseologismen in den modernen Wörterbüchern weist anschaulich die Stabilitätsstufe und auch die Veränderungen auf. In meinen früheren Artikeln wurden die Phraseologismen mit den folgenden Komponenten einer Analyse unterzogen: *āda* (die Haut), *augums* (der Körper / die Gestalt), *deguns* (die Nase), *dūnas* (die Daunen), *dūre* (die Faust), *iekšas* (die Eingeweide), *mats* (das Haar), *nags* (der Nagel), *paduse* (die Achselhöhle), *papēdis* (die Ferse), *paspārnis* (der Fittich), *pavilla* (die Flaumfeder), *pēda* (die Fußsohle), *piere* (die Stirn), *plecs / kamiesis* (die Schulter), *skriemelis* (der Wirbel), *spalviņa* (die Feder), *spārns* (der Flügel), *tauki* (das Fett), *villa* (die Wolle), *žults* (die Galle), und diesmal – *auglis* (die Frucht), *elkonis* (der Ellenbogen), *vēders* (der Bauch).

Die Charakteristik der Phraseologismen wird durch ihre Bestimmungsbedingungen beeinflusst. Bei den Forschungen der *Postill* soll man den wesentlichen Eindruck des Jahrhunderts und die markante Persönlichkeit des Autors in Betracht ziehen, was in Phraseologismen als okkasionelle Bedeutungsnuancen und okkasioneller Gebrauch seinen Ausdruck findet, indem die Phraseologismen ihren lexikalisch-grammatischen Typus und die grammatische Struktur frei ändern. Vielerorts unterstützt gerade der Kontext die Entsprechung einer Wortgruppe dem Status des Phraseologismus. Die Subjektivität der Bestimmungskriterien von Phraseologismen erweitert den Kreis problematischer Phraseologismen und sichert zugleich ihre tiefer fundierte Erforschung und Charakteristik.

⁸ Raksts izstrādāts LZP projektā Nr. 212/2012 „Korpusā balstīta elektroniska latviešu valodas vēsturiskā vārdnīca”; tas turpina iztirzāt tēmu par reti lietotiem somatiskajiem frazeoloģismiem G. Manceļa *Postillā*.

In der *Postill* kommt phraseologischer Gebrauch von Wortgruppen mit der somatischen Komponente *elkonis* (Ellenbogen) dreimal vor: *stiprs elkonis* (starker Ellenbogen), [kāda] *elkonis* [ko] *stiprina* ([jmds.] Ellenbogen stärkt [etw.]) und [kāds] *ir spēcīgs ar savu elkonī* ([jmd.] ist stark mit seinem Ellenbogen); mit der Komponente *vēders* (Bauch) – drei Phraseologismen: *vēders kurkst* (der Magen knurrt), *darīt pilnu vēderu* (den Bauch/Magen vollstopfen), *vēders ir* [kāda] *Dievs* (der Magen ist [jmds.] Gott) und seine Variante *likt* [kāda] *vēderu Dievu būt* ([jmds.] Magen Gott sein lassen); mit der Komponente *auglis* (Frucht) – drei Varianten eines Phraseologismus: *miesas auglis* (die Leibesfrucht), *tā auge* [kāda] *miesas* (die Frucht von [jmds.] Leib), *sievās auglis* (die Frucht des Weibes) sowie einmal der Phraseologismus *nest augļus* (Früchte bringen). Im Text ist mancherorts die Wechselwirkung von terminologischen und phraseologischen Relationen zu beobachten.

Avoti un literatūra

- Bārda 1970 – Bārda, Fricis.** *Zemes dziesma*. Sakārt. O. Lisovska. Rīga : Liesma, 1970.
- Bīb. 1-e** – *Bībele* [sk. 2015. g. 20. okt.]. Pieejams: <http://www.bibele.lv/bibele/bibele.php>
- Bīb. 2-e** – *Bībele* [sk. 2015. g. 3. aug.]. Pieejams: <http://www.bibelesbiedriba.lv/latviesu-bibele/mozus5/piektamozusgramata28.htm>
- ĒIV – Kagaine, Elga; Raģe, Silvija.** *Ērģemes izloksnes vārdnīca*. 1.–3. Atb. red. L. Ceplītis. Rīga : Zinātne, 1977–1983.
- Jezupova 2008 – Jezupova, Marita.** Frazeoloģijas termina un jēdzienu izpratne latviešu valodniecībā. *Letonikas otrs kongress : valodniecības raksti – I.* Sast. B. Bušmane. Rīga : Latvijas Zinātņu akadēmija, LU aģentūra „LU Latviešu valodas institūts”, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskola, 2008, 231.–235. lpp.
- LFV 2000 – Laua, Alise; Ezeriņa, Aija; Veinberga, Silvija.** *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2000.
- LKFK 1965 – Caubuliņa, Daina; Ozoliņa, Nina; Plēsumā, Anda.** *Latviešu-krievu frazeoloģiskā vārdnīca*. Rīga : Liesma, 1965.
- LLKŽ 2003 – Latvių-lietuvių kalbų žodynai.** *Latviešu-lietuviešu vārdnīca*. Sast. A. Butkus. Kaunas : Aesti, 2003.
- LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca.** 1.–8. sēj. Atb. red. L. Ceplītis. Rīga : Zinātne, 1972–1996.
- Ism.e – Latvijas Sabiedriskie mediji** [sk. 2016. g. 3. apr.]. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/teatris-un-deja/kultura/aktrise-baiba-valante-svin-60-gadu-jubileju.a79751/>
- Lūgšana.e – Rozukronis** [sk. 2015. g. 3. aug.]. Pieejams: <https://lv.wikipedia.org/wiki/Ro%C5%BEukronis>
- ME I–IV – Mīlenbahs, Kārlis.** *Latviešu valodas vārdnīca*. Redīgējis, papildinājis un turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga : Kultūras fonds, 1923–1932.
- MT 1991 – Medicīnas termini.** Latvijas ZA Terminoloģijas komisijas 62. biļetens. Atb. red. M. Ķirīte. Rīga : Zinātne, 1991.
- Postilla – Mancelius, Georg.** *Lang-gewünschte Lettische Postill*. [sk. 2008. g.]. Pieejams: <http://korpuss.lv/senie/>
- Puče.e – Puče, Armands.** Atbildes uz jautājumiem [sk. 2015. g. 24. nov.]. Pieejams: www.sportacentrs.com/sporta_avize/jaunumi/05112009-armandam_pucem?
- Sargtornis.e – Sargtornis.** Jehovas liecinieku izdevums [sk. 2015. g. 3. aug.]. Pieejams: <http://wol.jw.org/lv/wol/d/r49/lp-lt/2008009%>

- Skrūzmane 2012 – Skrūzmane, Elga.** Georga Manceļa *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. I. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 16 (1). Atb. red. G. Smiltniece. Liepāja : LiePA, 2012, 267.–275. lpp.
- Skrūzmane 2013 – Skrūzmane, Elga.** Georga Manceļa *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. II. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 17 (1). Atb. red. G. Smiltniece. Liepāja : LiePA, 2013, 227.–236. lpp.
- Skrūzmane 2014 – Skrūzmane, Elga.** Georga Manceļa *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. III. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 18 (1). Atb. red. G. Smiltniece. Liepāja : LiePA, 2014, 260.–271. lpp.
- Skrūzmane 2015 – Skrūzmane, Elga.** Georga Manceļa *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. IV. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums, 19 (1). Atb. red. G. Smiltniece. Liepāja : LiePA, 2015, 132.–143. lpp.
- Svētruna-e – Svētrunu arhīvs** [sk. 2015. g. 8. aug.]. Pieejams: www.vilande.lv/resursi/svetrunas/gara-auglis/4-miers
- Tez. llvv.-e – Latviešu literārās valodas vārdnīca** [sk. 2014. g. 14. okt. un 19. nov., 2015. g. 19. nov.]. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/llvv/>
- Tez. sv.-e – Skaidrojošā vārdnīca** [sk. 2014. g. 14. okt. un 16. nov., 2015. g. 19. nov.]. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/> [Kopš 2016. g. <http://tezaurs.lv/> vārdnīcu sast. A. Spektors.]
- Veidenbaums 1978 – Veidenbaums, Eduards.** *Brīvības cēlajais gars.* Sast. L. Volkova. Rīga : Liesma, 1978.
- VIV – Ādamsons, Eduards; Kagaine, Elga.** *Vainižu izloksnes vārdnīca.* 1.–2. sēj. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2000.

Dzintra ŠULCE (Liepājas Universitāte)

**DAŽI PROBLEMĀTISKIE PERSONVĀRDU LIETOJUMA
GADĪJUMI MŪSDIENU LATVIEŠU VALODĀ**

**SOME PROBLEMATIC CASES OF USING PERSONAL NAMES
IN MODERN LATVIAN**

Atslēgvārdi: personvārdi, uzvārdi, to lietojums, problemātiskie gadījumi.

Keywords: personal names, surnames, their usage, problematic cases.

Summary

Personal names and the issues related to their use are discussed more widely in anthroponomy, i. e. in the “onomastics sub-branch, which researches personal names” (VPSV 2007, 35). The choice and use of personal names in any society are influenced by various factors: both linguistic, resp. language related, and extralinguistic factors, i. e. resulting from external influences. Most often these are motives politically, ideologically, economically, and historically based on traditions, culture and customs.

The aim of the paper is to deal with some problematic cases of using personal names nowadays, focusing on Liepāja situation. During the research process various sources have been studied:

1. Information from Liepāja Citizenship and Migration Board.
2. Examples from press publications (especially the newspaper *Kurzemes Vārds*).
3. Personal names used in LiepU homepage.
4. Several examples from Liepāja schools.
5. Publications on the given topic, e. g., in the collection “Language Practice: Observations and Recommendations”.

During the 21st century Latvia has rapidly entered the global cultural space; the number of people who are closely related to other countries, cultures and traditions has grown. Due to the impact of the rapid globalisation process, the opposite phenomenon can be observed – representatives from other countries are more often becoming part of Latvian society, are trying to integrate, also with their surname and first name. The analysed material reveals problematic cases in the use of personal names. They are:

1. Foreign personal names and their reproduction in Latvian.
2. Ignoring grammatical norms (in particular – those indicating gender).
3. Misuse of certain case forms.

The study may lead to a conclusion that each language user needs some basic knowledge of the spelling of personal names and their usage, but specialists should address only the use of problematic cases.

Avoti

Ieva – *Ieva*, 2015, 4. nov.

KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 25. nov.

KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 26. nov.

KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 27. nov.

KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 16. nov.

KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 24. okt.

- KV – *Kurzemes Vārds*, 2015, 23. okt.
KV – *Kurzemes Vārds*, 2011, 21. sept.
KV – *Kurzemes Vārds*, 2001, 10. dec.

Literatūra

- Balode 2009 – Balode, Laimute.** Dažas pārdomas par lietuviešu personvārdiem latviešu valodā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi* : rakstu krājums, 4. Rīga : Valsts valodas aģentūra, 2009, 100.–111. lpp.
- Endzelīns 2001 – Endzelīns, Jānis.** *Profesora J. Endzelīna atbildes* : Rīgas Latviešu biedrības valodniecības nodaļas sēžu protokoli, 1933–1942. ASV : Ramave, 2001.
- Koluža 2003 – Koluža, Rūta.** *Tā vai šitā? Latviešu valodas rokasgrāmata 10.–12. klasei*. Lielvārde : Lielvārds, 2003.
- Koluža 2007 – Koluža, Rūta.** *Kas meklē, tas atrod. Latviešu valodas rokasgrāmata 9.–12. klasei*. Lielvārde : Lielvārds, 2007.
- LVG 2013 – Latviešu valodas gramatika.** Rīga : Latviešu valodas institūts, 2013.
- Noteikumi 2004 – Noteikumi** par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju. *Latvijas Vēstnesis*, 6. burtnīca. 2004, 5. martā, 27.–38. lpp.
- Pauniņa, Liepa 2005 – Pauniņa, Ingrīda; Liepa, Dite.** Neskaidrības personvārdu locījumu formu lietošanā (VVA Konsultāciju daļas pieredze). *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi* : rakstu krājums, 1. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 81.–86. lpp.
- VPSV 2007 – Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca.** Rīga : Latviešu valodas institūts, 2007.
- Šulce 2015 – Šulce, Dzintra.** Pārdomas par dažiem valodas jautājumiem „Latviešu valodas gramatikā” normatīvā aspektā. *VALODA – 2015. Valoda dažādu kultūru kontekstā* : zinātnisko rakstu krājums, XXV. Daugavpils : Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2015, 153.–162. lpp.
- Nītiņa, Iljinska, Platonova 2008 – Nītiņa, Daina; Iljinska, Larisa; Platonova, Marina.** *Nozīme valodā: lingvistikie un ekstralingvistikie aspekti*. Rīga : RTU izdevniecība, 2008.
- Valodas konsultācijas 2011 – Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi** : rakstu krājums, 6. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2011, 177. lpp.

Interneta resursi

- www.du.lv [sk. 2016. g. 22. apr.]
www.liepu.lv [sk. 2016. g. 21. apr.]
www.lvt.lv [sk. 2016. g. 25. apr.]
www.pmlp.gov.lv [sk. 2016. g. 14. apr.]
www.vea.lv [sk. 2016. g. 22. apr.]

Agris TIMUŠKA (LU Latviešu valodas institūts)

DĪVAINI EIROPAS DĀRZOS UN LAUKOS: GEOLINGVISTISKS PĀRSKATS⁹

STRANGERS IN EUROPEAN GARDENS AND FIELDS: A GEOLINGUISTIC SURVEY¹⁰

Atslēgvārdi: ģeolingvistika, valodu tipoloģija, vārdu semantika, dialektālā leksika, nominācijas tendences, frazeoloģija.

Keywords: geolinguistics, language typology, word semantics, dialectal vocabulary, nomination trends, phraseology.

Summary

The article deals with the semantic motivation of names to denote the scarecrow, basing on the material recorded in subdialects of European languages as answers to the questionnaire of the *Atlas Linguarum Europae* published recently.

In general, 7 motivational groups of names have been established: 1) ‘human beings’, cf. It. *la vecia / al vece*, Pol. *dziad*, Lith. *diēdas*, Sloven. *ded v prosu*; 2) ‘phenomena’, cf. Fr. *fantôme / loup-garou*, Swed. *skräpuk*, Russ. *чу́чело*, Latv. *čučala*, Est. *hernetont*; 3) ‘religious idols’, cf. Sard. *ce uomu*, Fr. *mahomet de jardin*, Du. *molik*; 4) ‘appearances of carnival’, cf. Cat. *carnistoltes*, Occ. *na fatsino*, Basq. *marika*, Gr. *μάσκαρος / σκάνδαλο*; 5) ‘the feeling of fear’, cf. Engl. *scarecrow / flaycrow*, Ukr. *straxalo / pugalo / pužalo*, Latv. *pužklis / biedēklis* etc., Lith. *baidyklė* etc., Est. *pehletis / kohutus*, Alb. *gogoç*; 6) anthropomorphic formations, cf. Ir. *bréagán*, Gm. *Strohpuppe*, Sp. *niñot*, Prov. *madonna*, Rum. *tip*, Lith. *kaliaūsė*, Tatar *bagça surat*; 7) non-anthropomorphic names, cf. Cors. *streciu*, Hung. *rémisztő*, Port. *tramela*.

Secondary names motivated by *scarecrow* are not widespread either in the anthroponymic system or in the toponymy of the Baltic languages, they are not common in the phraseology as well. The presented survey allows us to conclude that it is necessary to study the etymology and language contacts in order to elucidate some specific aspects of the semantic motivation process.

Avoti un literatūra

Contini 2015 – Contini, Michel. Épouvantail, čučelo, scarecrow, Vogelscheuche, espantapajaros, spaventapasseri. *Atlas Linguarum Europae*. Vol. I: 9-ème fasc. Cartes et commentaires. Bucureşti : Editura Universităţii din Bucureşti, 2015, pp. 145–191.

⁹ Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas *Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības* projektā „Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā”.

¹⁰ This work was supported by National Research programme *Letonics: history of Latvia, languages, culture and values* project „Studies of the Latvian language in the context of 21st century science”.

EVA 1983–2015 – *Atlas linguarum Europae*. Vol. I: 1.–9. fasc. Cartes et commentaires. Assen / Maastricht : Van Gorcum; Roma : Poligrafico; Bucureşti : Editura Universităţii din Bucureşti, 1983–2015.

ĒIV I – Kagaine, Elga; Raģe, Silvija. *Ērģemes izloksnes vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Zinātne, 1977.

KIV I – Reķēna, Antonīna. *Kalupes izloksnes vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Latviešu valodas institūts, 1998.

LEV I – Karulis, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Avots, 1992.

LFV I – Laua, Alise; Ezeriņa, Aija; Veinberga, Silvija. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Avots, [1996].

LIV – Latviešu izlokšņu vārdnīca. Prospekts. Atb. red. Elga Kagaine. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2005.

LVV 2010 – Latvijas vietvārdu vārdnīca. Pracirika–Puožu-. Atb. red. Ojārs Bušs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2010.

ME I – Mīlenbahs, Kārlis. *Latviešu valodas vārdnīca*. Redīgējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1. sēj. Rīga : Kultūras fonds, 1923–1925.

MLVV-e – Mūsdienī latviešu valodas vārdnīca. Red. Ieva Zuicena. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2014. Pieejams: www.tezauri.lv/mlvv

SISV – Putniņa, Maiga; Timuška, Agris. *Sinoles izloksnes salīdzinājumu vārdnīca*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2001.

VDB-e – Vietvārdu datubāze. Publiskā versija, 6. izdevums. Rīga : Latvijas Geotelpiskās informācijas aģentūra, 2013. Pieejams: map.lgja.gov.lv

VŽ-e – Pupkis, Aldonas (vyr. red.); **Razmukaitė, Marytė.** *Vietovardžių žodynai*. Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 2007. Pieejams: www.vietovardziai.lki.lt

Elīna VEINBERGA (Latvijas Kultūras akadēmija)

METONĪMIJAS DAŽĀDOS PROFESIONĀLOS IZTEICIENOS JEB PAR FAGOTIEM, TROMBONIEM UN SMADZENĒM

USE OF METONYMIES IN DIFFERENT PROFESSIONS OR ABOUT BASSOONS, TROMBONES AND THE BRAIN

Atslēgvārdi: kognitīvā lingvistika, kognitīvā stilistika, metonīmija, metonīmijas modeļi, humora efekts.

Keywords: cognitive linguistics, cognitive stylistics, metonymy, metonymy models, humorous effect.

Summary

The expression of natural language and wholeness has been at heart of cognitive linguistics since its beginning. Research of everyday language has been important in linguistics at least since the 1970s; and ever since George Lakoff and Mark Johnson developed their conceptual metaphor theory in “Metaphors We Live By” (see Lakoff, Johnson 2003), it has also been a significant research field in cognitive linguistics. Metonymy was defined first in history in “Rhetorica ad Herennium” which used to be attributed to Cicero. Cognitive linguists have not been accurate in referring to previous linguistic research whether it concerns antiquity or the 20th century (Max Black, Ivor Armstrong Richards). The author of “Rhetorica ad Herennium” noticed that metonymies were different (“Metonymy is the figure which draws from an object closely akin or an associated expression suggesting the object meant, but not called by its own name. This is accomplished by replacing the name of a greater thing for that of the lesser [...]; or by replacing the name of the thing invented for that of the inventor [...]; or the instrument for the possessor [...]; the cause for the effect [...]; or effect for the cause [...]”) as early as more than 2000 years ago (~90s BC) (Cicero 2004, 335–337). Cognitive linguists frequently write these metonymies in block letters and call them conceptual metonymies, however, they all possess the same structure.

This article focuses on metonymy examples in Latvian used by people of different professions. The empirical material for the article was collected from 2009 to 2015 by the method of unstructured interviews and informal conversations with people of different professions and the method of collecting different expressions on the internet. The most typical metonymy examples were selected for analysis in the following professions: choir conductors, doctors, waiters, teachers, lecturers, and book publishers. These professionals have been chosen because, firstly, these professions play a crucial role in people’s lives in Latvia as they are directly related to a person’s wholesome development and harmonic life: doctors and waiters take care of the physical body while choir conductors, teachers, lecturers and book publishers ensure the spiritual development of a human being, and, secondly, their everyday speech contains most cases of metonymic use in the author’s data base which permits generalisation and the establishment of certain language patterns.

The main aim of this article is to take a closer look at the use of metonymies in different professions and determine their stylistic features, for instance, what metonymy models are used and whether a humorous effect is intentional or unintentional.

The author's conclusions reveal that the conceptual metonymy PART FOR WHOLE is used in most examples, for instance:

1. for choir conductors, typically an INSTRUMENT stands for a MUSICIAN who plays it (*Fagoti vēl nav paņēmuši mutē, bet tromboni jau beiguši* – The **bassoons** have not taken into their mouth yet, but the **trombones** have already finished → the musicians who play the bassoons have not started playing yet, while the musicians who play the trombones have already finished playing);
2. for doctors, usually a DIAGNOSIS/DISEASE stands for a PATIENT/PERSON (*Man šodien bija trīs aklās zarnas* – I had three **blind guts** (= appendixes) today → performed three appendectomies (= a medical operation to remove the appendix);
3. for book publishers, a PART OF the book's TITLE is often used for the whole BOOK (*Vai tev jau bija katoļu sekss uz galda?* – Have you already had **Catholic sex** on your table? → Have you already worked on the manuscript or layout of the book by the Polish priest Ksawery Knotz “Sex as You Don't Know It: For Married Couples Who Love God”).

Hence, the author may conclude that by using metonymy people of different professions tend to emphasise the most important things in their work, however, the humorous effect is inadvertent.

Metonymy is a conceptual tool which exists in the human mind, thus it finds representation in our language.

Literatūra

- Aristotelis 2008** – **Aristotelis.** *Poētika.* Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2008.
- BWA 2001** – *The Basic Works of Aristotle.* Editor Richard McKeon, C. D. C. Reeve. Introduction. New York : The Modern Library, 2001.
- Cicero 2004** – [Cicero.] *Rhetorica ad Herennium.* Cambridge and London : Harvard University Press, 2004.
- Colman 2009** – **Colman, Andrew M.** *Oxford Dictionary of Psychology.* Third edition. Oxford and New York : Oxford University Press, 2009.
- Feyaerts 1999** – **Feyaerts, Kurt.** Metonymic Hierarchies: The Conceptualization of Stupidity in German Idiomatic Expressions. *Metonymy in Language and Thought.* Editors Klaus-Uwe Panther and Günter Radden. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999, pp. 309–332.
- Gibbs 2002** – **Gibbs, Raymond W. Jr.** *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding.* Cambridge : Cambridge University Press, 2002.
- Kalve 2012** – **Kalve, Anna.** *Konceptuālās metaforas fenomens* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Kultūras akadēmija, 2012.
- Kövecses 2002** – **Kövecses, Zoltán.** *Metaphor: A Practical Introduction.* Oxford and New York : Oxford University Press, 2002.
- Krasovska 2013** – **Krasovska, Elīna.** *Metonīmija un figuratīvā domāšana: kognitīvās stilistikas pīeja* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Kultūras akadēmija, 2013.
- Lakoff, Johnson 2003** – **Lakoff, George; Johnson, Mark.** *Metaphors We Live By.* Chicago and London : The University of Chicago Press, 2003.
- Narkēviča 2008** – **Narkēviča, Žanete.** *Iztēle un valodas jaunrade Pola Rikēra filosofījā* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Universitāte, 2008.
- Panther, Radden 1999** – **Panther, Klaus-Uwe; Radden, Günter.** Introduction. *Metonymy in Language and Thought.* Editors Klaus-Uwe Panther and Günter Radden. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999, pp. 1–14.

- Panther, Thornburg 2007 – Panther, Klaus-Uwe; Thornburg, Linda L.** Metonymy. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Editors Dirk Geeraerts and Hubert Cuyckens. Oxford and New York : Oxford University Press, 2007, pp. 236–263.
- Popper, Eccles 1985 – Popper, Karl R.; Eccles, John C.** *The Self and Its Brain*, Corrected 2nd Printing. Berlin, Heidelberg, London and New York : Springer-Verlag International, 1985.
- Seneca 1970 – Seneca, Lucius Annaeus.** *Ad Lucilium epistulae morales*. Volume 2. English translation by Richard M. Gummere. London : William Leinemann Ltd, Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1970.
- Spalvēna 2015 – Spalvēna, Astra.** *Ēdienu adaptāciju zīmju sistēmās kultūrkontekstuālā analīze* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Kultūras akadēmija, 2015.
- VPSV 2007 – Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca.** Atb. red. Valentīna Skujiņa. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, Valsts valodas aģentūra, 2007.
- West 2012 – West, David.** *I. A. Richards and the Rise of Cognitive Stylistics*. London : Continuum, 2012.

ZIŅAS PAR AUTORIEM

Māris Baltiņš – Dr. habil. med.

Valsts valodas centra direktors

Director, Latvian State Language Center

maris.baltins@vvc.gov.lv

Maija Brēde – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesore

Professor, Faculty of Humanities, University of Latvia

mabred@lanet.lv

Brigita Bušmane – Dr. habil. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vadošā pētniece

Senior Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia

brigita.busmane@inbox.lv

Ojārs Bušs – Dr. habil. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vadošais pētnieks

Senior Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia

ojaars@lycos.com

Anete Daina – Mg. hum.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta zinātniskā asistente

Research Assistant, Latvian Language Institute, University of Latvia

anetedaina@inbox.lv

Ilga Jansone – Dr. habil. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vadošā pētniece

Senior Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia

ilgajan@lza.lv

Agita Kazakeviča – Mg. hum.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta zinātniskā asistente, zinātniskā grāda pretendente

Research Assistant, Latvian Language Institute, University of Latvia, PhD candidate

agita.kazakevica@gmail.com

Dzintra Lele-Rozentāle – Dr. philol.

Ventspils Augstskolas Tulkosanas studiju fakultātes asociētā profesore

Associated Professor, Ventspils University College, Faculty of Translation Studies

dzintra@venta.lv

Liene Markus-Narvila – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta pētniece

Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia

liemarnar@gmail.com

Ilga Migla – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta pētniece
Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia
ilga.migla@inbox.lv

Ieva Ozola – Dr. philol.

Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes asociētā profesore
Associated Professor, Faculty of Humanitarian Sciences and Arts, Liepāja University
ieva.ozola@liepu.lv

Jurģis Pakeris (Jurgis Pakerys) – Dr. human.

Vilņas Universitātes Filoloģijas fakultātes Baltistikas katedras docents
Assistant Professor, Department of Baltic Studies, Faculty of Philology, Vilnius University
jurgis.pakerys@flf.vu.lt

Iveta Pūtele – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta pētniece
Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia
iveta65@inbox.lv

Anitra Roze – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta pētniece
Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia
anitroze@inbox.lv

Valda Rudziša – Dr. philol.

Ventspils Augstskolas Tulkosanas studiju fakultātes asociētā profesore
Associated Professor, Ventspils University College, Faculty of Translation Studies
valda.rudzisa@venta.lv

Elga Skrūzmane – Mg. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta zinātniskā asistente
Research Assistant, Latvian Language Institute, University of Latvia
elgas@inbox.lv

Gunta Smiltniece – Dr. philol.

Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes asociētā profesore
Associated Professor, Faculty of Humanitarian Sciences and Arts, Liepāja University
gunta.smiltniece@liepu.lv

Dzintra Šulce – Dr. philol.

Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes docente
Assistant Professor, Faculty of Humanitarian Sciences and Arts, Liepāja University
dz.sulce@tvnet.lv

Agris Timuška – Dr. philol.

Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta pētnieks
Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia
agris.timuska@vvc.gov.lv

Elīna Veinberga – Dr. art.

Latvijas Kultūras akadēmijas Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedras docente
Assistant Professor, Department of Intercultural Communication and Foreign Languages, Latvian Academy of Culture
elina.veinberga.777@gmail.com